

id esset principium, quod gigneretur aliunde. Quod si nunquā oritur, nec occidit
 quidem unquā. Nam principium extinctum, nec ipsum ab alio renascetur, nec ex
 se aliud creabit. Siquidem necesse a principio oriri omnia. Ita fit, ut motus prin-
 cipiū ex eo sit, quod a seipso mouetur. Id autem nec nasci potest, nec mori: uel con-
 cidat omne coelum, omniscū natura consistat necesse est, nec uim ullam nanciscat
 qua a primo impulsu moueatur. Cum pateat igitur id æternum esse, quod a se-
 ipso moueatur: quis est qui hanc naturam animis esse tributam neget? Inanimū
 autem est omne quod pulsu agitat externo. Quod enim est animal, id motu cie-
 tur interiore & suo. Nā hæc est propria natura animæ atq; uis. Quæ si est una
 ex omnibus quæ sese moueat, neq; nata certe est, & æterna est. Hanc tu exerce
 optimis in rebus. Sunt autem hæc optimæ curæ de salute patriæ, quibus agita-
 tus & exercitatus animus, uelocius in hanc sedem & domum suam peruolabit.
 Idq; ocyus faciet, si iam tum cum inclusus erit in corpore, eminebit foras: & ea
 quæ extra erunt contemplans, quæ maxime se a corpore extrahet. Nāq; eorū ani-
 mi, qui se uoluptatibus corporis dederunt, earumq; se quasi ministros præ-
 buerunt, impulsuq; libidinum uoluptatibus obedientium deorū & hominum
 iura uiolauerunt, corporibus elapsi circum terram ipsam uoluant, nec hunc in
 locū nisi multis exagitati seculis reuertunt. Ille discessit, ego somno solutus sum.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS IN SOMNIUM
 SCIPIONIS EXPOSITIONIS QUAMELEGANTISSIMAE LIBER .I.

¶ Quæ differentia & quæ similitudo sit in Platōnis ac Cicerōnis de Rep. libros. Curq;
 aut ille indicium Eri, aut hic somnium Scipionis operi suo ascriuerit. Ca .I.

INTER PLATONIS ET CICERONIS LIBROS quos
 de Rep. uterq; constituit, Eustachi filii uitæ mihi dulcedo
 pariter & gloria, hoc interesse prima fronte prospeximus, *Differentia*
 quod ille Remp. ordinauit, hic retulit. Alter qualis esse debe-
 ret, aliter qualis esset a maioribus instituta, differuit. In hoc *Similitudo*
 tamē uel maxime operis similitudinem seruauit imitatio,
 quod cum Plato in uoluminis conclusione a quodā uitæ red-
 dito, quam reliquisse uidebatur, indicari faciat, qui sit exutarū corporibus sta-
 tus animarū, adiecta his quadam sphaerarū uel siderum non otiosa descriptione:
 rerū facies non dissimilia significans, a Tulliano Scipione per quietem sibi in-
 gesta narrat. Sed quod uel illi cōmento tali, uel huic tali somnio in his potissimū
 libris opus fuerit, in quibus de Rep. statu loquebat, quo ue attinuerit inter
 gubernandarū urbium constituta, circulos, orbis, globosq; describere: de stel-
 larū modo, de cœli conuersione tractare, quæ sit dignum & mihi uisum est, &
 aliis fortasse uideatur: ne uiros sapiētia præcellentes, nihilq; in uestigatione ue-
 ri nisi diuinum sentire solitos, aliquid castigato operi adiecisse superfluū suspice-
 rit
 mur. De hoc prius ergo pauca dicenda sunt, ut liquido mens operis de quo lo-
 quimur innotescat. Rerū omnium Plato & actuum naturā penitus inspiciens,

a iij

aduertit

E aduertit in omni sermone suo de Reip. institutione proposito, infundendū animis iustitiæ amorem, sine qua non solum Resp. sed ne exiguus hominum cœtus, nec domus quidem parua constabit. Ad hunc porro iustitiæ affectum peccatoribus inculcandum, nihil æque patrocinatorum uidit, quæ si fructus eius non uideretur cum uita hominis terminari. Hunc uero superstitem durare post hominem, qui poterat ostendi, nisi prius de animæ immortalitate constaret. Fide autem facta perpetuitatis animarum, consequens esse animaduertit: ut certa illis loca nexu corporis absolutis, pro contemplatu probi improbi ue meriti, deputata sint. Sic in Phœdone, inexpugnabilem luce rationū anima in ueram dignitatem propriæ immortalitatis asserta, sequitur distinctio locorum, quæ hanc uitam relinquentibus ea lege debentur, quam sibi quisque uiuendo sanxerit. Sic in Gorgia post peractam pro iustitia disputationem, de habitu post corpus animarum morali grauitate Socraticæ dulcedinis ammonemur. Idem igitur obseruanter secutus est in illis præcipue uoluminibus, quibus statum Reip. formadum recepit. Nam postquam principatū iustitiæ dedit, & docuit animam post animal non perire, per illam demum fabulam (sic enim quidam uocant) quo anima post corpus euadat, uel unde ad corpus ueniat, in fine operis asseruit: ut iustitiæ uel cultæ præmium, uel spretæ poenam, animis quippe immortalibus subiturisque iudiciū, seruari doceret. Hunc ordinem Tullius non minore iudicio reseruans, quæ ingenio repertus est. Postquam in omni Reip. otio ac negotio palmam iustitiæ disputando dedit, sacras immortalium animarum sedes, & cœlestium arcana regionum, in ipso consummati operis fastigio collocauit: indicans quo his perueniendum uel potius reuertendum sit, qui Remp. cum prudentia, iustitia, fortitudine, atque moderatione tractauerint. Sed ille Platonice secretorum relator Er quidam nomine fuit, natione Pamphilius, miles officio: qui cum uulneribus in prælio acceptis uitam effudisse uisus, duodecimo demum die inter cæteros una peremptos ultimo esset honorandus igne, subito seu recepta anima, seu retenta, quicquid emensis inter utraque uitam diebus egerat uiderat ue, tanquam publicum professus iudicium, humano generi nuntiauit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quasi ipse ueri conscius doleat irrisam, exemplum tamen stolidæ reprehensionis uitans, excitari narraturum quæ reuiuiscere maluit.

H **¶** Quid respondendum Colori Epicureo, putanti philosopho non esse utendū fabulis. Qualesque fabulas phia recipiat, & quæ his philosophi soleant uti. Caput .II.

C prius quam somnii uerba consulamus, enodandum nobis est, a quo genere hominum Tullius memoret uel irrisam Platonis fabulam, uel ne idem sibi eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitū uulgius intelligi, sed genus hominum ueri ignarum sub peritiæ ostentatione: quippe quos & legisse talia, & ad reprehendendum animatos constaret. Dicemus igitur, & quos in tantum philosophum referat quandam censuræ exercuisse leuitatem, quis ue eorum etiam scriptam reliquerit accusationem: & postremo, quid pro ea duntaxat parte, quæ huic operi necessaria est, responderi conueniat obiectis. Quibus, quod factu facile est, eneruatis, iam quicquid contra Ciceronis opinionem etiā in Scipionis somniū, seu iaculatus est unquam morsus liuoris, seu

seu forte iaculabitur: dissolutum erit. Epicureorum tota factio æquo semper errore a uero deuia, & illa extimans ridenda quæ nesciat, sacrum uolumen & augustissima irrisit naturæ seria. Colores uero inter Epicuri auditores loquacitate notabilior, etiam in librum retulit, quæ de hoc amarius cauillatus est. Sed cætera quæ iniuria notauit (siquidem ad somnium de quo hic procedit sermo nō attinent) hoc loco nobis omittenda sunt. Illam calumniā persequemur, quæ nisi supplodetur, manebit Ciceroni cum Platone communis. Ait enim a philosopho fabulam nō oportuisse confingi: quoniam nullum figmenti genus ueri professoribus cōueniret. Cur enim, inquit, si rerum cœlestium notionem, si habitum nos animarum docere uoluisti, non simplici & absoluta hoc insinuatione curatum est, sed quæ sita persona, casusq; excogitata nouitas, & composita aduocati scæna figmenti, ipsam quærendi ueri ianuam mēdacio pollueret? Hæc quoniam cum de Platonico Ero iactantur: etiam quietem Africani nostri somniantis inculant: (Vtraq; enim sub apposito argumento electa persona est, quæ cōmoda enuntiādis haberetur) resistamus urgenti, & frustra arguens refellatur calumnia: ut una dissoluta, utriusq; factum, incolumem, ut fas est, retineat dignitatem. Nec omnibus fabulis repugnat philosophia, nec omnibus acquiescit. Et ut facile secerni possit, quæ ex his ab se abdicet, ac uelut profana ab ipso uestibulo sacræ disputationis excludat: quæ ue etiam sæpe ac libenter admittat, diuisionum gradibus explicandum. Fabulæ, quarum nomen indicat falsi professionē, aut tantum conciliandæ auribus uoluptatis, aut adhortationis quoq; in bonā frugem gratia repertæ sunt. Auditum mulcent, uelut comœdiæ, quales Menæder, eius ue imitatores agendas dederunt: uel argumenta fictis casibus amatorum referta: quibus uel multum se Arbitr exerceat, uel Apuleium nonnunq; lulisse miramur. Hoc totum fabularum genus, quod solas aurium delicias profertur: e sacrario suo in nutricum cunas, sapientiæ tractatus eliminat. Ex his autem quæ ad quandam uirtutum speciem intellectum legentis hortantur, fit secunda discretio. In quibusdam enim & argumentum ex ficto locatur, & per mendacia ipse relationis ordo contexitur, ut sunt illæ Aesopiæ fabulæ elegantia fictionis illustres. At in aliis argumentum quidem fundat ueri soliditate, sed hæc ipsa ueritas per quædam composita & ficta profertur. & hæc iam uocat narratio fabulosa, nō fabula. ut ceremoniarum sacra Hesiodi & Orphei, quæ de deorum progenie actu ue narrantur: ut mystica Pythagoreorum sensa referunt. Ergo ex hac secunda diuisione, quam diximus, a philosophiæ libris prior species, quæ cōcepta de falso per falsum narratur, aliena est. Sequens in aliam rursus discretionē scissa diuiditur. Nam cum ueritas argumento subest, solacq; fit narratio fabulosa, non unus reperitur modus per figmentum uera referendi. Aut enim contextio narrationis per turpia & indigna numinibus, ac mōstro similia componitur: ut dei adulteri: Saturnus patris Cælii pudenda abscindens, & ipse rursus a filio regno potito in uincla coniectus. qd̄ genus totum philosophi nescire maluit. Aut sacrarum rerum notio sub pio figmentorum uelamine, honestis & recta rebus & uestita nominibus enuntiatur. Et hoc est solum figmenti genus, quod cautio de diuinis rebus philosophantis admittit. Cū igit nullā disputationi par

Quid plato
ni obiecit
Colores Epicureus

Responsio
B

Quas fabulas philosophia rejiciat & quas recipiat

C

D

Eriat iniuriã uel Er index, uel somnians Africanus, sed rerũ sacrarũ enuntiatio integra sui dignitate his sit tecta noibus, accusator tandẽ edoctus a fabulis fabulosa discernere, cõquiescat. Sciendum est tñ, non in omnem disputationẽ philosophos admittere fabulosa uel licita. sed his uti solẽt, cũ uel de anima, uel de aereis uel de æthereis potestatibus, uel de cæteris diis loquunt. Cæterũ cũ ad summũ & principẽ omniũ deũ, qui apud Græcos τὰγαθὸν πρωτοπρωτῶν nũcupat, tractatus se audet attollere: uel ad mentẽ, quã Græci νοῦν appellant, originales rerũ species quæ εἶδη dictæ sunt continentẽ, ex summo natã & perfectã deo. Cum de his inquã loquunt, summo deo & mente, nil fabulosum penitus attingunt. Sed si qd de his assignare conant, quæ nõ sermonẽ tantũmodo, sed cogitationẽ humanã superãt, ad similitudines & exẽpla cõfugiunt. Sic Plato cũ περὶ τὰγαθῶν loqui esset animatus, dicere qd sit, non est ausus: hoc solum de eo sciens, qd sciri quale sit ab hoie nõ possit. Solũ uero ei simillimũ de uisibilibus solẽ reperit: & per eius similitudinẽ uia sermoni suo attollendi se ad non cõprehensibilia patefecit. Ideo ut nullũ ei simulacrũ cum diis aliis constituerẽt, sinxit antiq̃tas: quia summus deus nataq; ex eo mens, sicut ultra animã, ita supra naturã sunt: quo nihil fas est de fabulis peruenire. De diis aut, ut dixi, cæteris, & de anima, nõ frustra se, nec ut oblectent, ad fabulosa conuertunt: sed quia sciunt inimicã esse naturæ apertã nudãq; expositionẽ sui, quæ sicut uulgaribus hoim sensibus intellectum sui uario rerũ tegmine operimentocq; subtraxit, ita a prudẽtibus arcana sua uoluit per fabulosa tractari. Sic ipsa mysteria figurarũ cuniculis operiunt, ne uel his adem ptis nudã rerũ talium se natura p̃beat, sed summatibus tantũ uiris sapientiã interpretẽ ueri arcani consciis, contenti sint reliqui, ad uenerationẽ figuris defendentibus a uilitate secretũ. Numenio deniq; inter philosophos occultorũ curiosiori, offensam numinũ, qd Eleusina sacra interpretando uulgauerit, somnia pdiderunt: uiso sibi ipsas Eleusinas deas habitu meretricio ante apertũ lupanar uidere prostantes: admirãtiq; & causas non conuenientis numinibus turpitudinis consulẽti, respõdisse iratas: ab ipso se adyto pudicitiaẽ suæ ui abstractas, & passim aduentibus prostitutas. Adeo semp ita se & sciri & coli numina maluerunt, q̃liter in uulgus antiquitas ipsa fabulata est: quæ & imagines & simulacra formarum taliũ prorsus alienis, & ætates tam incrementi q̃ diminutionis ignaris, & amictus ornatusq; uarios corpus non habentibus, assignauit. Secundum hæc Pythagoras ipse atq; Empedocles, Parmenides quoq; & Heraclitus, de diis fabulati sunt: nec secus Timæus, qd progenies eorũ sicut traditũ fuerat executus est.

¶ Quinq; esse genera somniandi, atq; somnium hoc Scipionis ad prima tria genera debere referri. Caput .III.

Is p̃libatis, anteq; ipsa somnii uerba tractemus, prius quot somniãdi modos obseruatio dephenderit, cũ licetiã figurarũ q̃ passim quiescẽtibus ingerunt, sub definitionẽ & regulã uetustas mitteret, edifferamus: ut cui eorũ generi somniũ qd de agimus applicandũ sit, innotescat. Omnium q̃ uidere sibi dormientes uident, qncq; sunt principales diuersitates & noia. Aut em̃ est ὄνειδος secundũ Græcos, qd latini somniũ uocant. aut ὄραμα qd uisio recte appellat. aut χρηματισμός, qd oraculũ nuncupat. aut ἐνύπνιον, qd insomniũ dicitur.

Quãdo philosophi uti soleant fabulis

Quinq; somniorũ genera

dicuntur autem $\phi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\sigma\mu\alpha$, quod Cicero (quoties opus hoc nomine fuit) uisum uocauit. **Vlti** **A**
 ma ex his duo, cum uideantur cura interpretationis indigna, quia nihil diuinationis ap-
 portat, $\nu\acute{\upsilon}\pi\upsilon\iota\omicron\pi$ dico, & $\phi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\sigma\mu\alpha$. Est enim $\nu\acute{\upsilon}\pi\upsilon\iota\omicron\pi$, quies cura oppressi animi uel cor- **In somnium**
 poris siue fortunae, qualis uigilante fatigauerit, tale se ingerit dormienti. Ani-
 mi, ut si amator delitiis suis aut fruente se uideat, aut carente. si metuens quis im-
 minente sibi uel insidiis uel potestate personam, aut incurrisse hanc ex imagine cog-
 itationum suarum, aut effugisse uideat. Corporis, si temeto ingurgitatus, aut disten-
 tus cibo, uel abundantia profocari se extimet, uel grauantibus exonerari. aut con-
 tra, si esuriens cibum, aut potum sitiens desiderare, querere, uel etiam inuenisse uideat.
 Fortunae, cum se quis existimat, uel potentia, uel magistratu, aut augeri pro desi-
 derio, aut exui pro timore. Haec & his similia, quoniam ex habitu mentis quietem si-
 cut prouenerant, ita & turbauerant dormientis: una cum somno aduolant, & pariter
 euanescent. Hinc & insomnio nomen, non quia per somnum uidetur (hoc
 enim est huic generi commune cum caeteris) sed quia in ipso somnio tantummodo ef- **B**
 se creditur dum uideat, post somnium nullam sui utilitatem uel significationem relinquit.
 Falsa esse insomnia, nec Maro tacuit. Sed falsa ad caelum mittunt insomnia ma- **vi. aeneidos**
 nes. caelum hic uiuorum regionem uocans: quia sicut dii nobis, ita nos defunctis supe-
 ri habemur. Amorem quoque describens, cuius curam semper sequuntur insomnia,
 ait. Haerent infixi pectore uultus Verbaque, nec placidam membris dat cura quies **iii. aeneidos**
 tem. Et post haec. Anna soror quae me suspensam insomnia terret: $\phi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\sigma\mu\alpha$ uero, hoc **Phantasma**
 est uisum, cum inter uigiliam & adultam quietem in quadam, ut aiunt, prima somnii
 nebula adhuc uigilare se existimans qui dormire uix cepit, aspiciere uidetur ir-
 ruentes in se, uel passim uagantes formas, a natura seu magnitudine seu specie
 discrepantes, uariasque tempestates rerum uel laetas uel turbulentas. In hoc genere est **C**
 $\nu\acute{\iota}\sigma\iota\lambda\tau\eta\varsigma$, quae publica persuasio quiescentes opinatur inuadere, & pondere suo
 pressos ac sentientes grauare. His duobus modis ad nullam noscendi futuri operae re- **Oraculum**
 ceptis, tribus caeteris in ingenium diuinationis instruimur. Et est oraculum qui-
 dem, cum in somnis parens, uel alia sancta grauisque persona, seu sacerdos, uel etiam
 deus, aperte euenturum quid, aut non euenturum, faciendum, uitandum uel denuntiat.
 Visio est autem, cum id quis uidet, quod eodem modo quo apparuerat eueniet. **Visio**
 cum peregre commorantem quem non cogitabat, uisus est sibi reuersum uidere, &
 procedenti obuius quem uiderat uenit in amplexus. Depositum in quiete suscepit,
 & matutinus ei precator occurrit, mandans pecuniam tutelae, & fidei custodiae **D**
 caelandam committens. Somnium proprie uocatur, quod tegit figuris, & uelut **Somnium**
 abagibus, non nisi interpretatione intelligendam significationem rei quae demonstrat.
 Quod quale sit, non a nobis exponendum est, cum hoc unusquisque ex usu quod sit agnos-
 cat. Huius quinque sunt species, aut enim proprium, aut alienum, aut commune, aut publicum,
 aut generale est. Proprium est, cum se quis facientem patientem uel aliquid somniat. Ali-
 enum, cum alium. Commune, cum se una cum alio. Publicum est, cum ciuitati foro uel the-
 atro, seu quibuslibet publicis moenibus actibusue, triste uel laetum quod existimat
 accidisse. Generale est, cum quis circa solis orbem lunaremue globum, seu alia sidera, **Scipionis som-**
 uel caelum, omnesque terras, aliquid somniat innouatum. Hoc autem quod Scipio uidisse se retu- **mnium ad quod**
 lit, tria illa quae sola probabilia sunt generis principalitatis amplectitur: & omnes ipsius somnii spe- **genus sit re-**
 ferendum

E cies attingit. Est enim oraculum: quia Paulus & Africanus uterque parens, sancti graueque ambo, nec alieni a sacerdotio, quid illi euenturum esset enuntiarunt. Est uisio: quia loca ipsa, in quibus post corpus, uel qualis futurus esset aspexit. Est somnium: quia res, quae illi narratae sunt, altitudo, tecta profunditate prudentiae, non potest nobis nisi scientia interpretationis aperiri. Ad ipsius quoque somnii species omnes refertur. Est proprium: quia ad supera ipse perductus est, & de se futura cognouit. Est alienum: quod quem statum aliorum animae sortitae sunt, deprehendit. Est commune: quod eadem loca tam sibi quam ceteris eiusdem meriti didicit preparari. Est publicum: quod uictoriam patriae, & Carthaginis interitum, &

Quo somnium publicum conueniat Scipioni adhuc multum

F Capitolinum triumphum, & sollicitudinem futurae seditionis agnouit. Est generale: quod coelum coelicumque circulos conuersionisque concentum, uiuo adhuc homini noua & incognita: stellarum etiam ac luminum motus, terraeque omnis situm, suspicendo uel despiciendo concepit. Nec dici potest non aptum fuisse Scipionis personae somnium, quod generale esset & publicum: quia necdum illi contigisset amplissimus magistratus: immo cum adhuc, ut ipse dicit, pene miles haberetur. Aiunt enim, non habenda pro ueris de statu ciuitatis somnia, nisi quae rector eius magistratus uideat: aut quae de plebe non unus, sed multi similia somniasent. Ideo apud Homerum, cum in concilio Graecorum Agamemnon somnium quod de instruendo populo uiderat, publicaret: Nestor qui non minus ipse prudentia, quam omnis iuuenta uiribus iuuat exercitum, concilians fidem relatis, de statu inquit publico credendum regio somnio: quod si aliter uideret, repudiaremus ut futile. Sed non ab re erat, ut Scipio, etsi necdum adeptus tunc erat consulatum, nec erat rector exercitus, Carthaginis somniaret interitum, cuius erat autor futurus: audiretque uictoriam beneficio suo publicandam: uideret etiam secreta naturae, uir non minus philosophia quam uirtute praecellens.

Somnii portae

G His assertis, quia superius falsitatis in somniorum Vergilium testem citantes, eius uersus fecimus mentionem, eruti de geminarum somnii descriptione portarum: si quis forte quaerere uelit, cur porta ex ebore falsis, e cornu ueris sit deputata, instruetur autore Porphyrio, qui in commentariis suis haec in eundem locum dicit ab Homero sub eadem diuisione descripta. Latet inquit omne uerum: hoc tamen anima, cum ab officiis corporis somno eius paululum libera est, interdum aspicit: nonnunquam tendit aciem, nec tamen peruenit. Et cum aspicit, tamen non libero & perfecto lumine uidet, sed interiecto uelamine, quod nexus naturae caligantis obducit. Et hoc in natura esse idem Vergilius asserit dicens. Aspice: namque omnem, quae nunc obducta tuenti Mortales hebetat uisus tibi, & humida circum Caligat, nubem eripiam. Hoc uelamen cum in quiete ad uerum usque, aciem introspicentis admittit: de cornu credit: cuius ista natura est, ut tenuatum uisui peruium sit. Cum autem a uero hebetat ac repellit obtutum, ebur putat: cuius corpus ita natura densatum est, ut ad quamuis extremitatem tenuitatis crassum, nullo uisu ad ulteriora tendente penetretur.

¶ Propositum seu scopus huius somnii quis sit. Caput .III.

Ractatis generibus & modis, ad quos somnium Scipionis refert, nunc ipsam eiusdem somnii mentem, ipsumque propositum quod graeci *σκοπος* uocant, antequam uerba inspiciant, tetemus aperire: & eo pertinere propositum praesentis

præsentis operis afferamus, sicut iam in principio huius sermōis adstruximus, A
 ut animas bene de Rep. meritorum, post corpora cælo reddi, & illic frui beatitu-
 dinis perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipsum hæc occasio ad narran-
 dum somnium prouocauit, quod longo tempore se testatus est silentio condi-
 disse. Cum em̄ Lælius quererēt, nullas Nasicæ statuas in publico, in interfecti
 tyrāni remuneratione locatas: respōdit Scipio post alia in hæc uerba. Sed quæ
 sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimum uirtutis est præmiū,
 tamen illa diuina uirtus, non statuas plumbo inhærentes, nec triumphos arefcē
 tibus laureis, sed stabiliora quædam, & uiridiora præmiorum genera desiderat.
 Quæ tamen ista sunt inquit Lælius? Tum Scipio, patimini me inquit (quoniā
 tertium diem iam feriatum sumus) & cætera prosequi, quibus ad narrationem som-
 nium uenit, docens illa esse stabiliora & uiridiora præmiorum genera, quæ ipse uidisset B
 in cælo bonis Rerū. seruata rectoribus, sicut his uerbis eius ostendit. Sed quo-
 sis Africane alacrior ad tutandam Remp. sic habeto. Omnibus qui patriam confer-
 uauerint, adiuuerint, auxerint, certum esse in cælo & definitum locum, ubi beati sem-
 piterno æuo fruuntur. Et paulo post hunc certum locum qui sit designans ait. Sed sic
 Scipio, ut auus hic tuus, ut ego qui te genui, iustitiam cole & pietatem: quæ cum
 magna in parantibus & propinquis, tum in patria maxima est. Ea uita uia est in
 cælum, & in hunc cœtum eorum, qui iam uixerint: & corpore laxati incolunt lo-
 cum, quem uides, significans Galaxiam. Sciendum est em̄, quod locus in quo sibi ui-
 detur esse Scipio per quietem, lacteus circulus est, qui Galaxias uocat. Siquidem
 his uerbis in principio utitur. Ostendebat autem Carthaginē de excelso & pleno
 stellarum illustri & claro quodam loco. Et paulo post apertius dicit. Erat autem C
 is splendidissimo candore inter flammam circulus elucens, quem uos (ut a Graiis
 accepistis) orbem lacteum nuncupatis. ex quo mihi omnia contemplantur præclara
 & mirabilia uidebantur. Et de hoc quidem Galaxia, cum de circulis loquemur
 plenius differemus.

¶ Quam omnes numeri modo quodam pleni sint, tamen octonarium ac septenarium peculiariter
 plenos dici, quæque ob causam octonarius plenus uocetur. Caput V.

Sed iam quoniā inter libros, quos de Rep. Cicero, quos uel prius Pla-
 to scripserat, quæ differentia, quæ similitudo habeat, expressimus: & cur ope-
 ri suo uel Plato Eri indicium, uel Cicero somnium Scipionis ascriue-
 rit: quid uel sit ab Epicureis obiectum Platoni, uel quemadmodum debilis calu-
 mnia refellat, & quibus tractatibus philosophi admisceant, uel a quibus penitus D
 excludat fabulosa, retulimus: adiecitque post hæc necessario genera omnium ima-
 ginum, quæ falso, quæque uero uidentur in somniis: ipsasque distinximus species somni-
 orum, ad quas Africani somnium constaret referri: & cur Scipioni conueniret talia
 somniare: & de geminis somnii portis: quæ fuerit a ueteribus expressa sententia
 super his omnibus: ipsius somnii, de quo loquimur, mentem propositumque signauimus: & partem
 cæli euidenter expressimus, in qua sibi Scipio per quietem hæc, uel uidisse uisus
 est, uel audisse quæ retulit. Nunc iam discutienda nobis sunt ipsius somnii uerba,
 non omnia, sed ut quæque uidebuntur digna conspectu. Ac prima nobis tractanda se ingerit pars
 illa de numeris, in qua sic ait. Nam cum ætas tua septenos octies solis anfractus redi-
 tulque

E

,, tuscq; conuerterit: duoq; hi numeri, quorum uterq; plenus, alter altera de causa
 ,, habetur: circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, in te unum atq; in
 ,, tuum nomen se tota conuertet ciuitas. Te senatus, te omnes boni, te socii, te lati
 ,, ni intuebunt: tu eris unus in quo nitatur tota ciuitatis salus. ac ne multa, dicta
 ,, tor Remp. constituas oportet, si impias propinquorum manus effugeris. Ple
 ,, nitudinem hic non frustra numeris assignat. Plenitudo enim proprie nisi diuini
 ,, rebus supernisq; non conuenit, neq; enim corpus proprie plenum dixeris,
 ,, quod cum sui sit impatiens effluendo, alieni appetes est hauriendo. Quæ si met
 ,, tallicis corporibus non usu eueniunt, non tamen plena illa, sed uasta dicenda

Nullū cor/
pus plenūOmnes nu/
meri quodā
modo pleni

F

Qui nume-
ri, proprie ple-
ni uocenturCur octona-
rius plenus
dicatur, ra-
tio prima

G

præsenti tractatui necessarii sunt, qui aut uim obtinent uinculorum, aut corpo-
 ,, ra rursus efficiuntur, aut corpus efficiunt: sed corpus, quod intelligendo, nō sen-
 ,, tiendo concipias. Totum hoc, ut obscuritatis depulsetur offensa, paulo altius re-
 ,, petita rerum luce, pandendum est. Omnia corpora superficie finiuntur, & in
 ,, ipsam eorum pars ultima terminatur. Hi autem termini, cum sint semper circa
 ,, corpora quorum termini sunt, incorporei tamen intelliguntur. Nam quousq;
 ,, corpus esse dicitur, necdum terminus intelligitur. cogitatio quæ conceperit ter-
 ,, minum, corpus relinquit. Ergo primus a corporibus ad incorporea transitus
 ,, ostendit corporum terminos: & hæc est prima incorporea natura post corpo-
 ,, ra, sed non pure, nec ad integrum carens corpore. Nam licet extra corpus natu-
 ,, ra eius sit, tamen non nisi circa corpus apparet. Cum totum deniq; corpus no-
 ,, minas, etiam superficies hoc uocabulo continetur. De corporibus eam, tametsi
 ,, non res, sed intellectus sequestrat. Hæc superficies sicut est corporum terminus,
 ,, ita lineis terminat, quas suo nomine grāmas Græcia uocauit. Punctis lineæ fi-
 ,, niunt. Et hæc sunt corpora quæ mathematica uocant, de quibus solerti indu-
 ,, stria geometriæ disputatur. Ergo hæc superficies cum ex aliqua parte corpo-
 ,, ris cogitatur, pro forma subiecti corporis accipit numerum linearum. Nam
 ,, seu trium, ut trigonū: seu quatuor, ut quadratum: seu plurium sit angulorū, to-
 ,, tidē lineis sese ad extrema tangentibus planities eius includit. Hoc loco admo-
 ,, nendi sumus, quod omne corpus longitudinis, latitudinis, & altitudinis dimen-
 ,, sionibus constat. Ex his tribus in lineæ ductu una dimensio est longitudo. est

H

enim sine latitudine. Planities uero quam Græci *επιπέδου* uocant, longo lato-
 ,, que distenditur, alto caret. & hæc planities quantis lineis contineatur, expressi-
 ,, mus. Soliditas autem corporum constat, cum his duabus additur altitudo. fit
 ,, enim tribus dimētionibus impletis corpus solidum, quod *στερεόν* uocant, qualis
 ,, est tessera, q̄ cubus uocat. Si uero nō unius partis, sed totius uelis corporis sup-
 ,, ficiē cogitare, qđ pponimus esse q̄dratū (ut de uno qđ exēplo sufficet dispute-
 ,, mus) iam nō quatuor, sed octo anguli colligunt: quod tū animaduertis, si super
 ,, unū quadratū, quale prius diximus, alterz tale altius impositū mente cōspicias.
 ,, ut altitudo q̄ illi plano deerat, adiciat: fiatq; tribus dimensionibus impletis
 ,, corpus solidū, qđ stereon uocat, ad imitationē tessere, q̄ cubus uocat. Ex his ap-
 ,, paret

paret

paret octonarium numerum solidum corpus & esse & haberi. siquidem unum A
 apud geometras puncti locū obtinet. Duo lineæ ductum faciūt, q̄ duobus pun-
 ctis, ut supra diximus, coerceat. Quatuor x̄o puncta aduersum se in duobus or-
 dinibus bina per ordinem posita, exprimunt quadri spēm, a singulis punctis in
 aduersum punctū eiecta lineā. Hæc q̄tuor ut diximus duplicata, & octo facta,
 duo q̄dra similia describunt. q̄ sibi superposita, additaq̄ altitudine, formā cubi,
 q̄d est solidum corpus efficiunt. Ex his apparet antiquiorē esse numerū super-
 ficie & lineis, ex quibus illā constare memorauimus, formisq̄ oībus. A lineis
 em̄ ascenditur ad numerum, tanq̄ ad priorē: ut intelligat̄ ex diuersis numeris
 linearum, quæ formæ geometricæ describant̄. Ipsam uero superficiem cum li-
 neis suis, primam post corpora diximus incorpoream esse naturam, nec tamen B
 sequestrandam, propter perpetuam cum corporibus societatem. Ergo quod ab
 hac sursum recedit, iam pure incorporeum est. Numeros autem hac superiores
 præcedens sermo patefecit. Prima est igitur perfectio incorporalitatis in nume-
 ris. Et hæc est, ut diximus, numerorū omnium plenitudo. Seorsum autem illa
 (ut supra admonuimus) plenitudo est eorum, qui aut corpus efficiunt, aut effi-
 ciuntur, aut uim obtinent uinculorum, licet alias quoq̄ causas quibus pleni nu-
 meri efficiantur, esse nō ambigam. Qualiter autē octonarius numerus solidum
 corpus efficiat, ante satis probatum est. Ergo singulariter quoq̄ plenus iure di-
 cetur propter corporeæ soliditatis effectum. Sed & ad ipsam cœli harmoniā, Rō secunda
 id est concinentiam, hunc numerum magis aptum esse nō dubium est: cū sphæ- C
 ræ ipsæ octo sint, quæ mouentur, de quibus secuturus sermo procedet. Oēs Tertia
 quoq̄ partes, de quibus constat hic numerus, tales sunt, ut ex earum compage
 plenitudo nascatur. Est enim aut de his quæ neq̄ generantur, neq̄ generant, de
 monade & septem. quæ qualia sint, suo loco plenius explicabitur. aut de dupli-
 cato eo qui & generatur & generat, id est quatuor. Nam hic numerus quatuor
 & nascitur de duobus, & octo generat. Aut componitur de tribus & quinq̄, q̄
 rum alter primus omnium numerorū impar apparuit. quinariū autem potentiā
 sequens tractatus attinget. Pythagorici uero hunc numerum iustitiam uoca- Quarta
 uerunt, quia primus omnium ita soluitur in numeros pariter pares, hoc est, in
 bis quaterna: ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoq̄ ipsa D
 soluat̄, in bis bina. Eadē q̄q̄ q̄litate contextit̄, id est, bis bina bis. Cū ergo & Quinta
 cōtextio ipsius pari æq̄litate procedat, & resolutio æqualiter redeat usq̄ ad mo-
 nadē, q̄ diuisionē arithmetica ratione non recipit, merito p̄pter æqualem diuisi-
 onē iustitiæ nomen recipit. Et quia ex supradictis oībus apparet, quanta & par-
 tium suarū & seorsum sua plenitudine nitat̄, iure plenus uocatur.

¶ Multas esse causas, cur septenarius plenus uocetur. Caput .VI.

Vperest ut septenariū q̄q̄ numerū plenū iure uocitādū rō in medio
 constituta psuadeat. Ac primū hoc transire sine admiratiōe nō possu-
 mus, q̄ duo nūeri q̄ in se multiplicati uitale spaciū uiri fortis include-
 rēt, ex pari & impari constiterūt. Hoc em̄ uere p̄fectum est, q̄d ex horū numerorū
 p̄mixtiōe generat̄. Nam impar numerus mas, & par scemina uocat̄. Item arith-
 metici imparē patris, & parem matris appellatione uenerantur. Hinc & Timæ

E us Platonis fabricatorem mundanæ animæ deū, partes eius ex pari & impari, id ē duplari & triplari nūero intertextuisse memorauit: ita ut a duplari usq; ad octo, a triplari usq; ad uiginti septem staret alternatio mutuandi. Hi enim primi cubi utrinq; nascunt. siquidem a paribus bis bini, q; sunt quatuor, superficiē faciūt: bis bini bis, qui sunt octo, corpus solidum fingūt. A dispari uero ter terna quæ sunt nouem, superficiem reddunt: & ter terna ter, id est ter nouena, quæ sunt uigintiseptem, primum æque cubum alterius partis efficiunt. Vnde intelligi datur, hos duos numeros, octo dico & septem, qui ad multiplicationem annorum perfecti in Repub. uiri conuenerunt, solos idoneos ad efficiendam mūdi animam iudicatos, quia nihil post autorem potest esse perfectius. Hoc quoq; notandum est, quod superius asserentes communem numerorum omnium dignitatē, antiquiores eos superficie & lineis eius, omnibusq; corporibus ostēdimus: procedens autem tractatus inuenit numeros & ante animam mundi fuisse, quibus illam contextam augustissima Timæi ratio naturæ ipsius conscia testis expressit. Hinc est q; pronuntiare non dubitauerunt sapientes, animā esse

Primario
cur pfectus
sit numerus
septenarius,
ex paribus
ipsius sum-
pta

NVNC uideamus cur septenarius nūerus suo seorsum (numeræ se mouentē. sum merito plenus habeatur: cuius ut pressius plenitudo noscatur, primum merito partium de quibus constat, tum demum quid ipse possit inuestigemus. Cōstat septenarius numerus, uel ex uno & sex, uel ex duobus & quinq;, uel ex tribus & quatuor. Singularum compagum membra tractemus: ex quibus fatebimur nullum alium numerum tam uaria esse maiestate fecundum. Ex uno & sex, compago prima componitur. Vnum autem, quod *μονάς*, id est unitas dicitur, & mas idem & foemina est: par idem atq; impar, ipse non numerus, sed fons & origo numerorū. Hæc monas initium finisq; omnium, neq; ipse principii aut finis sciens, ad summum refertur deum, eiusq; intellectum a sequentiū numero rerum & potestatum sequestrat: nec in inferiore post deum gradu frustra eam desideraueris. Hæc illa est mens, e summo nata deo, quæ uices temporum nesciens, in uno semper quod adest consistit æuo: cūq; utpote una, nō sit numerabilis, innumeras tamen generum species, & de se creat, & intra se continet. Inde quoq; aciem paululum cogitationis inclinans, hanc monadem reperies ad animam referri. Anima enim aliena a syluestris contagione materiæ, tantum se auctori suo ac sibi debens, simplicem sortita naturam, cum se animandæ immensitati uniuersitatis infundat: nullum in init tamē cum sua unitate diuortium. Vides ut hæc monas orta prima rerum causa, ad usq; animam ubiq; integra, & semper indiuidua continuationem potestatis obtineat. Hæc de monade castigatius q; se copia suggerebat. Nec te remordeat, q; cū omni numero præesse uideatur, in coniunctione præcipue septenarii prædicetur. Nulli enim aptius iungitur monas incorrupta, q; uirgini. Huic autem numero, id est septenario, adeo opinio uirginitatis inoleuit, ut Pallas quoq; uocitetur. Nam uirgo credit, quæ nullū ex se parit numeræ duplicatus, q; intra denariū coarctet, quem primum limitem constat esse numerorum. Pallas ideo, quia ex solius monadis foetu: & multiplicatione processit. sicut Minerua solo ex uno parēte nata phibet.

Vis numeri
senarii

Senarius uero qui cum uno coniunctus septenarium facit, uariæ ac multiplicis

cis religionis & potentiae est. Primum quod solum ex omnibus numeris qui in-
 fra decem sunt, de suis partibus constat. Habet enim medietatem, & tertiam par-
 tem, & sextam partem. & est medietas tria, tertia pars duo, sexta pars unum, quae
 omnia simul sex faciunt. Habet & alia suae uenerationis indicia, sed ne longior faci-
 at sermo fastidium, unum ex omnibus eius officium persequemur, quod ideo
 praetulimus, quia hoc commemorato, non senarii tantum, sed & septenarii pariter
 dignitas astructur. Humano partui frequentiore usum nouem mensium, cer-
 to numerorum modulamine natura constituit: sed ratio sub asciti senarii nume-
 ri multiplicationem procedens, etiam septem menses compulit usurpari. Quam-
 breuiter absoluteque duos esse primos omnium numerorum cubos, id est a pari
 octo, ab impari uigintiseptem, & esse impari marem, parem foeminam superius
 expressimus. Horum uterque si per senarium numerum multiplicetur, efficiunt
 dierum numerum, qui septem mensibus explicantur. Coeant enim numeri, mas-
 ille qui memoratur, & foemina, octo scilicet & uigintiseptem, pariunt ex se quin-
 que & triginta. Haec sexies multiplicata, creant decem & ducentos, qui numerus
 dierum mensem septimum claudit. Ita est ergo natura foecundus hic numerus,
 ut primam humani partus perfectionem, quasi arbiter quidam maturitatis ab-
 soluat. Discretio uero partus futuri (sicut Hippocrates refert) sic in utero di-
 gnoscitur. Aut enim septuagesimo, aut nonagesimo die conceptus mouetur. Di-
 es ergo motus, quicumque fuerit de duobus, ter multiplicatus, aut septimum, aut
 nonum explicat mensem. Haec de prima septenarii copulatione libata sint. Se-
 cunda de duobus & quinque est. Ex his Dyas, quia post monadem prima est,
 primus est numerus. Haec ab illa omnipotentia solitaria, in corporis intelligibi-
 lis linea prima defluxit. Ideo & ad uagas stellarum & luminum sphaeras refer-
 tur. quia haec quoque ab illa quae $\lambda\pi\lambda\omega\upsilon\eta\varsigma$ dicitur, in numerum scissae, & in uarii
 motus contrarietatem retortae sunt. Hic ergo numerus cum quinario aptissime
 iungitur, dum hic ad errantes, ut diximus, ad coeli zonas ille referatur. Sed il-
 le ratione scissionis, hic numero. Illa uero quinario numero proprietates excepta
 potentiae ultra caeteras eminentis euenit, quod solus omnia quaecumque sunt, quaecumque ui-
 dentur esse, complexus est. Esse autem dicimus intelligibilia, uideri esse corpo-
 ralia omnia, seu diuinum corpus habeant, seu caducum. Hic ergo numerus si-
 mul omnia & supera & subiecta designat. Aut enim deus summus est, aut mens
 ex eo nata, in qua species rerum continentur: aut mundi anima, quae animarum
 omnium fons est, aut coelestia sunt usque ad nos, aut terrena natura est, & sic qui-
 narius rerum omnium numerus impletur. De secunda septenarii numeri con-
 iunctione dicta haec, pro affectatae breuitatis necessitate sufficiant. Tertia est
 de tribus & quatuor, quae quantum ualeat, reuoluamus. Geometrici corporis
 ab impari prima planities in tribus lineis constat. his enim trigonalis forma con-
 cluditur. A pari uero prima in quatuor inuenitur. Item scimus secundum Pla-
 tonem, id est, secundum ipsius ueritatis arcanum, illa forti inter se uinculo colli-
 gari, quibus interiecta medietas praestat uinculi firmitatem. Cum uero medie-
 tas ipsa geminatur, quae extrema sunt, non tenaciter tantum, sed etiam insolubili-
 ter uinciunt. Primo ergo ternario numero contigit, ut inter duo summa, medium
 quoque

A

B

Dyadis &
 quinarium uis
 ac uirtus

C

D

Laus ternarij
 & quaternarij.

E q̄ uinciretur accipet. Quaternarius uero duas medietates primus oīm nactus ē,
 quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex conditorq̄ mutuatus, inso-
 lubili inter se uinculo elemēta deuinxit, sicut in Timæo Platonis assertum est.
 Nec aliter tam controuersa sibi ac repugnantia, & natura communionem ab-
 nuentia promisceri, terram dico & ignem potuisse per tam iugabilem compe-
 tētiam fœderari, nisi duobus medijs, aeris & aquæ nexibus uincirētur. Ita em̄
 elementa inter se diuersissima, opifex tamen deus ordinis opportunitate conne-
 xuit, ut facile iungerentur. Nam cum binæ in singulis qualitates essent, talē uni
 cuiq̄ de duabus alteram dedit, ut in eo cui adhæreret cognatam sibi & similem
 reperiret. Terra est sicca & frigida, aqua uero frigida & humida est. hæc duo
 elementa licet sibi per siccum humectumq̄ contraria sint, per frigidū tamen cō-
F mune iunguntur. Aer humectus & calidus est, & cum aquæ frigidæ contrari-
 us sit calore, conciliatione tamen socij copulatur humoris. Super hunc ignis cū
 sit calidus & siccus, humorem quidem aeris respuit siccitate, sed connectitur so-
 cietate caloris. Et ita sit, ut singula quæq̄ elementorū, duo sibi hinc inde uicina,
 singulis qualitatibus uelut quibusdam amplectātur ulnis. Aqua terram frigo-
 re, aerem sibi necit humore. Aer aquæ humecto simili, & igni calore sociatur.
 Ignis aeri miscetur ut calido, terræ iūgitur siccitate. Terra ignem sicco patitur,
 aquam frigore nō respuit. Hæc tamen uarietas uinculorum, si elementa duo fo-
 rent, nihil inter ipsa firmitatis habuisset. si tria, minus quidem ualido, aliquo ta-
 men nexu uinciēda nodaret. Inter quatuor uero isolubilis colligatio est, cū dug-
G summitates duabus interiectionibus uinciunt. Quod erit manifestius, si in me-
 dio posueris ipsam continentiam sensus de Timæo Platonis exceptam. Diuini
 decoris (inquit) ratio postulabat, talem fieri mundum, qui & uisum pateretur
 & tactum. Constat autem, neq̄ uideri aliquid posse sine ignis beneficio, ne-
 q̄ tangi sine solido, & solidum nihil esse sine terra. Vnde mundi omne corpus
 de igni & terra instruere fabricator incipiens, uidit duo conuenire sine medio
 colligante non posse, & hoc esse optimum uinculum, quod & se pariter & a se
 liganda deuinciat. Vnam uero interiectionem, tunc solum posse sufficere, cum
 superficies sine altitudine uincienda est. At ubi arctanda uinculis est alta dimē-
 sio, nodum nisi gemina interiectione non necit. Inde aerem & aquā inter ignē
 terramq̄ contexuit, & ita per omnia una & sibi conueniens iugabilis compe-
H tentia cucurrit, elementorum diuersitatem ipsa differentiarum æqualitate con-
 socians. Nam quantum interest inter aquam & aerem causa densitatis & pon-
 deris, tantundem inter aerem & ignem est. Et rursus, quod interest inter aerem
 & aquam causa leuitatis & raritatis, hoc interest inter terram & aquam. Itē qđ
 interest inter terram & aquam causa densitatis & ponderis, hoc est inter aquā
 & aerem. Et quod interest inter aquam & aerem, hoc interest inter aerem & ignem. Et contra
 quod interest inter ignem & aerem tenuitatis leuitatisq̄ causa, hoc interest aerem
 & aquam est. Et qđ est interest inter aerem & aquam, hoc interest aquam intelligit &
 terram. Nec solum sibi uicina & cohærentia comparantur, sed eadem alternis
 saltibus custoditur æqualitas. Nam quod ē terra ad aerē, hoc est aqua ad ignē.
 & quoties uerteris, eandem reperies iugabilem competentiam. ita ex ipso quo
 inter

inter se sunt æqualiter diuersa sociantur. Hæc eo dicta sunt, ut aperta rōne constaret, neq; planitiem sine tribus, neq; soliditatē sine quatuor posse uinciri. Ergo septenarius numerus geminam uim obtinet uinciendi, quia ambæ partes eius uincula prima sortitæ sunt: ternarius cum una medietate, q̄ternarius cum duabus. Hinc in alio loco eiusdem somnii Cicero de septenario dicit, qui numerus rer; omnium fere nodus est. Item omnia corpora aut mathematica sunt alumna geometriæ, aut talia quæ uisum tactumue patiantur. Horum priora tribus incrementorum gradibus cōstant. aut enim linea eiicitur ex puncto, aut ex linea superficies, aut ex planitie soliditas. Altera uero corpora quatuor elementorum collato fœdere, in robur substantiæ corpulentæ concordī concretione coalescunt. Necnon omnium corporum tres sunt dimensiones, longitudo, latitudo, profunditas. Termini adnumerato effectu ultimo quatuor, punctum, linea, superficies, & ipsa soliditas. Item cum quatuor sint elemēta, ex quibus constant corpora, terra, aqua, aer, & ignis, tribus sine dubio interstitiis separantur: quorum unum est a terra usq; ad aquam, ab aqua usq; ad aerem sequens, tertium ab aere usque ad ignem. Et a terra quidem usque ad aquam spacium, necessitas a physicis dicitur, quia uincire & solidare creditur, quod est in corporibus lutulentum. Vnde Homericus cēfor cum Græcis imprecaret, Vos omnes (inquit) in terram & aquam resoluamini, in id dicēs, quod est in natura humana turbidum, quo facta est homini prima concretio. Illud uero quod est inter aquam & aerem, *ἁρμονία* dicitur, id est apta & cōsonans conuenientia. quia hoc spacium est, quod superioribus inferiora conciliat, & facit dissona conuenire. Inter aerem uero & ignem, obedientia dicitur, quia sicut lutulenta & grauiora superioribus necessitate iunguntur, ita superiora lutulentis obedientia copulantur, harmonia media coniunctionem utriusq; præstante. Ex quatuor igitur elementis & tribus eorum interstitiis absolutionem corporum constare manifestum est. Ergo hi duo numeri, tria dico & quatuor, tam multiplici inter se cognationis necessitate sociati, efficiēdis utrisq; corporibus, cōsensu ministri fœderis obsequunt. Nec solum explicandis corporibus hi duo numeri collatiuū præstant fauorem, sed quaternarium quidem Pythagorici (quē *πτερακτύρ* uocāt) adeo quasi ad perfectionem animæ pertinētem inter arcana uenerantur, ut ex eo & iurisiurādi religionē sibi fecerint, *ὄν μὰ τῶν ἀμετέρα ψυχᾶ παράδοντα πτερακτύρ*. iuro tibi per eum, qui dat animæ nostrę quaternarium numerum. Ternarius uero assignat animam tribus suis partibus absolutam. Quar; prima est ratio, quam *λογιστικῶρ* appellant. Secunda animositas, quam *θυμικῶρ* uocant. Tertia cupiditas, quæ *ἐπιθυμητικῶρ* nūcupatur. Item nullus sapiētum animam ex symphoniis quoq; musicis constituisse dubitauit. Inter has non paruæ potentia est quæ dicitur *διὰ πασῶν*. Hæc constat ex duabus. i. *διὰ πεντάων* & *διὰ πέντε*. Fit autē diapente ex hemiolio, & fit diatessaron ex epitritio. Et est primus hemiolius tria, & primus epitritus quatuor. qđ quale sit, suo loco plenius exequemur. Ergo ex his duobus numeris constat diatessaron & diapente, ex quibus diapason symphonia generatur. Vnde Vergilius nullius disciplinæ experts, plane & per omnia beatos exprimere uolens ait. O terq; quaterq; beati.

b

Hæc

i. æncidos

IN SOMNIUM SCIPIONIS

E HAEC DE partibus septenarii numeri sectantes cōpendia diximus, de ipso quæ pauca dicemus. Hic numerus heptas nunc uocat, antiquato usu primæ literæ. Apud ueteres enim septas uocitabat, quod Græco nomine testabatur uenerationem debitam numero. Nam primo

Secunda rō
de perfectio
ne nūeri se-
ptenarii.

omnium hoc numero anima mūdana generata est, sicut Timæus Platonis edocuit. Monade em̄ in uertice locata, terni numeri ab eadem ex utraq; parte fluxerunt: ab hac pares, ab illa impares. i. post monadem a parte altera duo, inde quatuor, deinde octo. ab altera uero parte, tria, deinde nouem, & inde uigintiseptem. Ex his numeris facta contextio generationē animæ imperio creatoris efficit. Non parua ergo hinc potentia numeri huius ostēditur, quia mundanæ animæ origo septem finibus continetur. Septem quoque uagantium sphaerarum ordinem illi stelliferæ & omnes continenti subiecit artifex fabricatoris prouidentia, quæ & superioris rapidis motibus obuiarent, & inferiora omnia gubernarent. Lunam quoque quasi ex illis septimā, numerus septenarius mouet, cursumque eius ipse dispensat. Quod cum multis modis probetur, ab hoc incipiat ostendi. Luna octo & uiginti prope diebus totius zodiaci ambitum conficit. Nam etsi per triginta dies ad solem a quo profecta est, re meat, solos tamen fere uigintiocto in tota Zodiaci circuituione consumit: reliquos solem qui de loco, in quo eum reliquit, abcesserat, comprehendit. Sol enim unū de duodecim signis integro mense metitur. Ponamus ergo, sole in prima parte arietis constituto, ab ipsius (ut ita dicam) orbe emeruisse lunam, quod eam nasci uocamus. Hæc post uigintiocto dies & horas fere septem, ad primam partem arietis redit. sed illic non inuenit solem. interea enim & ipse progressionis suæ lege ulterius abcessit, & ideo ipsa necdum putatur eo, unde profecta fuerat, reuertisse. quia oculi nostri tunc, non a prima parte arietis, sed a sole eam senserāt processisse. Hunc ergo diebus reliquis, id est duobus plus minusue consequit, & tunc orbi eius denuo succedens, ac denuo inde procedēs, rursus dicitur nasci. Inde fere nunquam in eodem signo bis continuo nascitur, nisi in Geminis, ubi hoc nonnunquam euenit, quia dies in eo sol duos supra triginta altitudine signi morante consumit. Rarissimo in aliis, si circa primam signi partē a sole procedat. Huius ergo uigintiocto dierum numeri, septenarius origo est. Nam si ab uno usque ad septem quantum singuli numeri expriment, tantum antecedentibus addendo procedas, inuenies uigintiocto nata de septem. Hunc etiam numerum, qui in quater septenos æqua sorte digeritur, ad totam Zodiaci latitudinem emetendam remetendamque consumit. Nam septem diebus ab extremitate septentrionalis oræ oblique meando per latum, ad medietatem latitudinis peruenit, qui locus appellatur eclipticus. Septem sequentibus a medio ad imum australe delabitur. Septem aliis rursus ad medium obliquata conscendit. Vltimis septem, septentrionali redditur summitati. Itē iisdem quater septenis diebus omnem zodiaci &

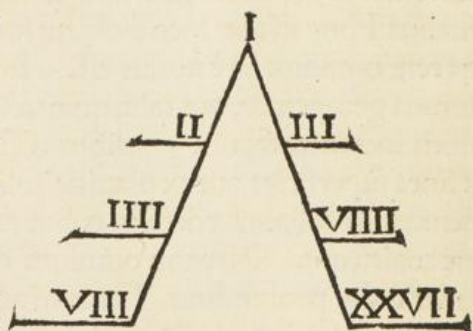
F

Tertia

Quarta.

G

H

dici &

diaci & lōgitudinem & latitudinē circum perq̄ discurrūt. Similibus quoq̄ A
 dispensationibus hebdomadam luminis sui uices sempiterna lege uariādo dis-
 ponit. Primis enim septem, usq̄ ad medietatem uelut diuisi orbis excreſcit, &
 διχότομος tunc uocatur. Secundis, orbem totum renascentes ignes colligendo iā
 complet, & plena tunc dicitur. Tertiis διχότομος rursus efficitur, cum ad medi-
 etatem decreſcendo contrahitur. Quartis, ultima luminis sui diminutione tenu-
 atur. Septem quoq̄ permutationibus, quas phasis uocant Græci, toto men-
 se distinguitur, cum nascitur, cum fit dichotomos, & cum fit ἀμείνωτος, cum ple-
 na, & rursus amphicyrtos, ac denuo dichotomos, & cū ad nos luminis uniuers-
 sitate priuatur. Amphicyrtos est autem, cum supra diametrū dichotomi est an-
 teq̄ orbis conclusionē cingatur, uel de orbe iam minuens inter medietatem ac B
 plenitudinem insuper mediam luminis curuat eminentiam. Sol quoq̄ ipse, de Quinta
 quo uitam omnia mutuatur, septimo signo uices suas uariat. nam a solstitio hy-
 emali ad solstitium æstiuum septimo peruenit signo: & a tropico uerno usq̄ ad
 autumnale tropicum septimi signi peragratione producitur. Tres quoq̄ con- Sexta
 uersiones lucis æthereæ per hunc numerum constant. Est autem prima maxi-
 ma, secunda media, minima est tertia: & maxima est anni secundum solem, me-
 dia mensis secundum lunam, minima diei secundum ortum & occasum. Est ue-
 ro unaquæq̄ cōuersio quadripartita, & ita constat septenarius numerus, id est
 ex tribus generibus conuersionum, & ex quatuor modis quibus unaquæq̄ cō-
 uertit. Hi sunt autē quatuor modi. Fit enim prima humida, deinde calida, inde
 sicca, & ad ultimū frigida. Et maxima conuersio, id est anni, humida est uerno tē C
 pore, calida æstiuo, sicca autumnno, frigida per hyemem. Media autem conuer-
 sio mensis per lunam ita fit, ut prima sit hebdomas humida, quia nascēs luna hu-
 morem assolet concitare. Secunda calida, adolescente in ea iam luce de solis aspe-
 ctu. Tertia sicca, quasi plus ab ortu remota. Quarta frigida, deficiente iam lumi-
 ne. Tertia uero conuersio, quæ est diei secundum ortū & occasum, ita disponit,
 q̄ humida sit usq̄ ad primam de quatuor partibus partem diei, calida usq̄ ad D
 secundā, sicca usq̄ ad tertiam, quarta iam frigida. Oceanus quoq̄ in incremen- Septima
 to suo hunc numerū tenet. Nam primo nascētis lunæ die fit copiosior solito, mi-
 nuīt paulisper secundo, minoremq̄ uidet eum tertius q̄ secundus, & ita decre-
 scendo ad diem septimum peruenit. Rursus octauus dies manet septimo par, &
 nonus fit similis sexto, decimus quinto, & undecimus fit quarto par, tertio quo D
 q̄ duodecimus, & tertiusdecimus fit similis secundo, quartusdecimus primo. Octaua
 Tertia uero hebdomas eadem facit quæ prima, quarta eadē quæ secūda. Hic
 deniq̄ est numerus, qui hominem cōcipi, formari, edi, uiuere, ali, ac per omnes
 ætatum gradus tradi senectæ, atq̄ omnino constare facit. Nam illud ut tacea-
 mus, q̄ uterum nulla ui seminis occupatum, hoc dierū numero natura cōstituit,
 uelut decreto exonerandæ mulieris uectigali mense redeunte purgari: hoc tamē
 prætereūdum non est, quia semen, quod post iactum sui intra horas septē non
 fuerit in effusionem relapsum, hæsisse in uitam pronuntiat. Verū semine se-
 mel intra formandi hominis mon etā locato, hoc primū artifex natura molit, ut
 die septimo folliculū genitiuū circūdet humori ex membrana tā tenui, qualis

E in ovo ab exteriori testa claudit, & intra se claudit liquorem. Hoc cum a physici deprehensum sit, Hippocrates quoque ipse, qui tam fallere quam falli nescit, experimenti certus asseruit, referens in libro qui de natura pueri inscribitur, tale seminis receptaculum de utero eius eiectum, quam septimo post conceptum die gravidam intellexerat. Mulierem enim semine non effuso, ne gravida maneret orantem, imperauerat saltibus concitari, atque septimo die saltu eiectum cum tali folliculo, qualem supra retulimus, suffecisse conceptui. Hoc Hippocrates. Straton uero peripateticus, & Diocles Carystius per septenos dies concepti corporis fabricam hac obseruatione dispensant, ut hebdomade secunda credant guttas sanguinis in superficie folliculi, de quo diximus, apparere. tertia demergi eas introrsum ad ipsum conceptionis humorem. quarta humorem ipsum coagulari, ut quiddam uelut inter carnem & sanguinem liquida adhuc soliditate conueniat. quinta uero interdum fingi in ipsa substantia humoris humanam figuram, magnitudine quidem apis, sed ut in illa breuitate membra omnia, & designata totius corporis liniamenta consistant. Ideo autem adiecimus, interdum, quia constat quoties quinta hebdomade fingitur designatio ista membrorum, mense septimo maturari partum. Cum autem nono mense absolutio futura est, siquidem foemina fabricatur, sexta hebdomade iam membra diuidi: si masculus, septima. Post partum uero utrum uicturum sit quod effusum est, an in utero sit premortuum, ut tantummodo spirans nascatur, septima hora discernit. Vltra hunc enim horarum numerum, quae premortua nascuntur, aeris halitum ferre non possunt. quem quisque ultra septem horas sustinuerit, intelligitur ad uitam creatus, nisi alter forte, qualis perfectum potest, casus eripiat. Item post dies septem iacet reliquias umbilici, & post bis septem incipit ad lumen uisus eius moueri, & post septies septem libere iam & pupulas, & totam faciem uertit ad motus singulos uidentorum. Post septem uero menses dentes incipiunt mandibulis emergere. Et post bis septem, sedent sine casu timore. Post ter septem, sonus eius in uerba prorumpit. Et post quater septem, non solum stat firmiter, sed & incedit. Post quinquies septem, incipit lac nutricis horrescere, nisi forte ad patientiam longioris usus continuata consuetudine protrahatur. Post annos septem, dentes qui primi emerferant, aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedunt, eodemque anno, id est, septimo plene absoluit integritas loquendi. Vnde & septem uocales literae a natura dicuntur inuentae, licet latinitas easdem modo longas, modo breues pronuntiando, quinque pro septem tenere maluerit. Apud quos tamen, si sonos uocalium non apices numeraueris, similiter septem sunt. Post autem bis septem ipsa aetas necessitate pubescit. Tunc enim moueri incipit uis generationis in masculis, & purgatio foeminarum. Ideo & tutela pueris quasi uirile iam robur absoluit, de qua tamen foeminae propter uotorum festinationem maturius biennio legibus liberantur.

Post ter septenos annos, genas flore uestit iuuenta, idemque annus finem in longum crescendi facit. Et quarta annorum hebdomas impleta, in latum quoque crescere ultra iam prohibet. Quinta omne uirium, quantae inesse unicuique possunt, complet augmentum, nulloque modo iam potest quisque fortior fieri. Inter pugiles denique haec consuetudo seruat, ut quos iam coronauere uictoriae, nihil de se amplius in incre-

in incremento uiriū sperēt. Qui uero expertes gloriæ huius usq; illo manserūt, a professione discedant. Sexies uero septeni anni, seruant uires ante collectas, nec diminutionē, nisi ex accidenti, euenire patiunt. Sed a sexta usq; ad septimā septimanā fit quidē diminutio, sed occulta, & quæ detrimentū suum aperta defensione non prodat. Ideo nōnullarū Rerūpub. is mos est, ut post sextam ad militiam nemo cogat. In pluribus datur remissio iusta post septimā. Notandū uero q̄ cum numerus septē se multiplicat, facit ætatē quæ proprie perfecta & habet & dicitur: adeo, ut illius ætatis homo, utpote qui iam perfectionē & attigerit & necdū præterierit, & consilio aptus sit, nec ab exercitio uiriū alienus habeat.

Cum uero decas, qui & ipse perfectissimus numerus ē, pfecto numero, id est, *επτα* diiungitur, ut aut decies septē, aut septies deni cōputentur anni, hæc a physici-
 cis creditur meta uiuēdi, & hoc uitæ humanæ perfectum spaciū terminatur, qđ quisq; excefferit, ab omni officio uacuus, soli exercitio sapientiæ uacat, & omnē usum sui in suadendo habet, aliorū munerū uacatione reuerēdus. A septima em̄ usq; ad decimā septimanā pro captu uiriū, quæ adhuc singulis p̄seuerant, uariantur officia. Idē numerus totius corporis membra disponit. Septē em̄ sunt
 intra hominē, quæ a Græcis nigra membra uocitant, lingua, cor, pulmo, iecur, lien, renes duo. Et septem alia cum uenis & meatibus quæ adiacent singulis, ad cibum & spiritū accipiendū reddēdumq; sunt deputata, guttur, stomachus, aluus, uesica, & intestina principalia tria. quorū unum dissipū uocatur, qđ uentrem & cætera intestina secernit. Alterū mediū qđ Græci *μυωτεριον* dicūt. Tertium quod ueteres hiran uocauerunt, habeturq; præcipuum intestinorum
 oīm, & cibi detrimenta deducit. De spiritu aut̄ & cibo, quibus accipiendis, ut relatū est, atq; reddendis mēbra quæ diximus cū meatibus sibi adiacētibus obsequunt, hoc obseruatū est, qđ sine haustu spiritus ultra horas septē, sine cibo ultra totidē dies uita non durat. Septē sunt quoq; gradus in corpore, qui dimē-
 sionē altitudinis ab imo in superficiē cōplent, medulla, os, neruus, uena, arteria, caro, cutis. Hec de interioribus. In aperto quoq; septē sunt corporis partes, caput, pectus, manus, pedesq; & pudendū. Itē quæ diuiduntur non nisi septē cō-
 pagibus iuncta sunt, ut in manibus est humerus, brachiū, cubitus, uola, & digitorū nodi terni. In pedibus uero femur, genu, tibia, pes ipse, sub q̄ uola est, & digitorū similis nodi terni. Et quia sensus, eorūq; ministeria, natura in capite ue-
 lut in arce cōstituit, septē foramibus sensuū celebrant officia, id est, oris, ac dein de oculorū, nariū, & auriū binis. Vnde non immerito hic numerus totius fa-
 bricæ dispensator & dominus, ægris quoq; corporibus periculū sanitatem ue-
 denuntiat. Immo ideo & septē motibus omne corpus agitat. aut em̄ accessio ē
 aut recessio, aut in leuā dextrāue deflexio. aut sursum quis seu deorsum mouet, aut in orbē rotatur. Tot uirtutibus insignitus septenarius, quas uel de parti-
 bus suis mutuatur, uel totus exercet, iure plenus & habetur & dicitur. Et abso-
 luta, ut arbitror, ratione iā constitit, cur diuersis ex causis, octo & septē pleni uocent. Sensus aut̄ hic est, cū ætas tua quinquagesimū & sextum annū cōpleuerit, quæ summa tibi fatalis erit, spes quidē salutis publicæ te uidebit, & p̄ remediis
 cōis bonorū oīm status uirtutibus tuis dictatura debebit, sed si euaseris insidias

b iij propin-

Decima,

Vndecima.

Eppinquoꝝ, nā per septenos octies solis anfractus reditusqꝫ, qꝫnquaginta & sex significat annos, anfractū solis & reditū annū uocās: anfractum, propter Zodiaci ambitū: reditum, quia eadē signa per ānos singulos certa lege metiū.

¶ Obscura inuolutaqꝫ semper esse signa ac somnia de aduersis. Et tñ semper subesse aliqd, quo possit quoquo modo dephēdi ueritas, modo diligens assit scrutator. Caput .VII.

Hic quidā mirantur quid sibi uelit ista dubitatio, si effugeris, quasi potuerit diuina aīa & olim cælo reddita, atqꝫ hic maxime scientiā futuri professa, nescire, possit ne nepos suus, an nō possit euadere. Sed nō aduertunt hanc habere legē omnia uel signa uel somnia, ut de aduersis oblique aut denuntient, aut minentur, aut moneant. Et ideo quædā cauendo transimus, alia exorando & litando uitantur, sunt alia ineluctabilia, quæ nulla arte, nullo auertuntur ingenio. Nā ubi admonitio est, uigilantia cautionis euaditur. Quod apportant minæ, litatio propitiationis auertit. Nunqꝫ denuntiata uanesunt. Hic subiicies. Vnde igitur ista discernimus, ut possit, cauendū ne, an exorandū, an uero patiendum sit, deprehēdi? Sed præsentis operis fuerit insinuare qualis soleat in diuinationibus esse affectata confusio, ut desinas uelut de incerta dubitatione mirari. Cæteræ in suo quoqꝫ opere artificis erit signa quærere quibus ista discernat, nisi hoc uis diuina impediatur. Nā illud, prohibent nā cætera parçe Scire, Maronis est ex intima disciplinæ profunditate sententiā. Diuulgatis etiā docemur exemplis, qꝫ plene semper cū prædicunt futura ita dubiis oblerant, ut tñ diligens scrutator, nisi diuinitus (ut diximus) impediatur, subesse reperiatur apprehendēdæ uestigia ueritatis. ut ecce Homericū somniū a Ioue, ut dicitur, missum ad conferendā futuro die cū hostibus manū, sub aperta promissione uictoria, spē regis animauit. Ille uelut diuinū secutus oraculū, cōmissio prælio, amissis suorū plurimis, uix ægreqꝫ in castra remeauit: num dicendū est deum mandasse mendaciū: non ita est. Sed quia illū casum Græcis fata decreuerant, latuit in uerbis somniū, qd animaduersum uel ad uere uincendū, uel ad cauēdum saltē potuisset instruere. Habuit em̄ p̄ceptio, ut uniuersus produceret exercitus. At ille sola pugnandi hortatione contentus, non uidit quid de producenda uniuersitate præceptū sit, prætermissoqꝫ Achille, qui tunc recenti lacessitus iniuria ab armis cū suo milite feriabatur, rex progressus in præliū, & casum qui debebat excepit, & absoluit somniū inuidia mentiendi, non omnia de imperatis sequendo. Parē obseruantia diligentia, Homericæ per omnia perfectiōis imitator Maro in talibus quoqꝫ rebus obtinuit. Nam apud illū Aeneas ad regionē instruēdo regno fataliter eligendā, satis abundeqꝫ Delio instructus oraculo, in errorē tamen unius uerbi negligentia relapsus est. Non quidē locorū fuerat, quæ petere deberet, nomen insertū: sed cum origo uetus parentū sequenda diceretur, fuit in uerbis qd inter Cretā & Italiā, quæ ipsius gentis autores utraqꝫ producerāt, magis ostenderet, & (qd aiunt) digito demonstraret Italiā. Nam cum fuissent inde Teucer, hinc Dardanus, uox sacra sic alloquēdo, Dardanidæ duri, aperte cōsulentibus Italiā, de qua Dardanus profectus esset, obiecit: appellando eos parentis illius nomīne, cuius erat origo rectius eligenda. Et hic certæ quidē denuntiationis est, qd de Scipionis sine prædicatur, sed gratia conciliandæ obscuritatis, inser

tis, inserta dubitatio, dicto tamen quod indicio somnii continetur, absoluit. Nam cum dicitur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, uitari hunc finem non posse pronuntiat. Quod autem Scipioni reliquos uitae actus sine offensa dubitandi per ordinem retulit, & de sola morte similis est uisus ambigenti, haec ratio est, quod siue dum humano uel morori parcat uel timori, seu quod utile est hoc maxime latere, prouius caetera oraculis quam uitae finis exprimitur: aut cum dicitur, non sine aliqua obscuritate profertur.

¶ Quatuor esse uirtutum genera, politicas, purgatorias, animi purgati, & exemplares. Et cum uirtus beatos efficiat, fitque primum illud uirtutum genus in Rerumpublicis gubernatoribus, ideo hos utique fore felices. Caput .VIII.

Is aliqua ex parte tractatis progrediamur ad reliqua. Sed quo sis Africanae alacrior ad tutandam Rempublicam sic habeto, Omnibus qui patriam conseruauerint, adiuuerint, auxerint, certum esse in caelo definitum locum, ubi beati aeuo sempiterno fruantur. Nihil est enim illi principi deo, qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia coetusque hominum iure sociati, quae ciuitates appellatur. Earum rectores & seruatores hinc profecti, huc reuertuntur. Bene & opportune, postquam de morte praedixit, mox praemia bonis post obitum speranda subiecit, quibus adeo a metu praedicti interitus cogitatio uiuentis erecta est, ut ad moriendi desiderium ultro animaret, maiestate promissae beatitudinis & caelestis habitaculi. Sed de beatitate, quae debetur conseruatoribus patriae, pauca dicenda sunt, ut postea locum omnem, quem hic tractandum recepimus, resoluamus. Solae faciunt uirtutes beatum, nullaque alia quisquam uia hoc nomen adipiscitur. Unde qui existimant nullis nisi philosophantibus inesse uirtutes, nullos propter philosophos beatos esse pronuntiant. Agnitionem enim rerum diuinarum sapientiam proprie uocantes, eos tantummodo dicunt esse sapientes, qui supernae acie mentis requirunt, & quaerendi sagaci diligentia comprehendunt, & quantum uiuendi perspicuitas praestat, imitantur. Et in hoc solo esse aiunt exercitia uirtutum, quarum officia sic dispensant. Prudentiae esse, mundum istum & omnia quae mundo insunt, diuinorum contemplatione despiciere, omnemque animae cogitationem in sola diuina dirigere. Temperantiae, omnia relinquere, in quantum natura patitur, quae corporis usus requirit. Fortitudinis, non terreri animam a corpore quodam modo ductu philosophiae recedentem, nec altitudinem profectae ad superna ascensionis horrere. Iustitiae, ad unam sibi huius propositi consentire uiam uniuscuiusque uirtutis obsequium.

Atque ita fit, ut secundum hoc tam rigidam definitionem abruptum, Rerumpublicae rectores beati esse non possint. Sed Plotinus inter philosophiae professores cum Platone princeps, libro de uirtutibus, gradus earum uera & naturali diuisionis ratione compositos, per ordinem digerit. Quatuor sunt, inquit, quaternarum genera uirtutum.

Ex his primae politicae uocantur, secundae purgatoriae, tertiae animi iam purgati, quartae exemplares. Et sunt politicae, hominum: quia sociale animal est. His boni uiri Reipublicae consulunt, urbes tuentur. His parentes uenerantur, liberos amant, proximos diligunt. His ciuium salutem gubernant, his socios circumspicte prouidentia praegunt, iusta liberalitate deuinciunt. Hisque sui memores alios fecere merendo. Et est politicae prudentiae, ad rationis normam, quae cogitat quaeque agit, uniuersa dirigere,

b iij ac nihil

Sola uirtute
bros effici

Officia uir-
tutum secun-
dum Stoicos

Quatuor uir-
tutum gene-
ra secundum Pla-
tonicos.

Primum ge-
nus

E ac nihil præter rectum uelle, uel facere, humanisq; actibus tanq; dinis arbitris, prouidere. Prudentiæ insunt, ratio, intellectus, circumspectio, prouidentia, docilitas, cautio. Fortitudinis est, animū supra periculi metū agere, nihilq; nisi turpia timere, tolerare fortiter uel aduersa uel prospera. Fortitudo præstat magnanimitatē, fidutiā, securitatē, magnificentiā, constantiā, tolerantia, firmitatē. Tēperantiæ, nihil appetere poenitendū, in nullo legē moderatiōis excedere, sub iugo ratiōis cupiditatē domare. Temperantiā sequunt, modestia, uerecūdia, abstinencia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia. Iustitiæ, seruare unicuiq; qd suum est. De iustitia ueniunt, innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His uirtutibus uir bonus, primū sui, atq; inde Reipu. rector efficitur, iuste ac prouide gubernans humana, diuina non desrens. Secundæ, quas purgatorias uocant, hominis sunt, qui diuini capax est, solumq; animum eius expediunt, qui decreuit se a corporis cōtagione purgare, & quadā humanorū fuga solis se inferere diuinis. Hæ sunt otiosorū, qui a Reipu. actibus se sequestrant. Harū quid singulæ uelint, superius expressimus, cum de uirtutibus philosophantiū diceremus, quas solas quidā existimauerunt esse uirtutes. Tertiæ sunt purgati iā defæcati q; animi, & ab omni mundi huius aspgine presse pureq; deterli. Illic prudentiæ est, diuina nō quasi in electiōe præferre, sed sola nosse, & hæc tanq; nihil sit aliud intueri. Tēperantiæ, terrenas cupiditates nō reprimere, sed penitus obliuisci. Fortitudinis, passiones ignorare, nō uincere, ut nesciat irasci, cupiat nihil. Iustitiæ, ita cum supna & diuina mente sociari, ut seruet perpetuum cum ea foedus imitādo. Quartæ exēplares sunt, quæ in ipsa diuina mente cōsistunt, quā diximus uocari, a quarū exemplo reliquæ omnes per ordinē defluunt. Nā si rerū aliarū, multo magis uirtutum ideas esse in mēte credendū est. Illic prudētia est mēs ipsa diuina. Tēperantia, q; in se ppetua intentione cōuerfa est. Fortitudo, q; semper idē est, nec aliquando mutat. Iustitia, q; perenni lege a sempiterna operis sui cōtinuatione non flectit. Hæc sunt quaternarū quatuor genera uirtutū, quæ pter cætera, maximā in passionibus habent differentiā sui. Passiones aut (ut scimus) uocant, q; homines metuūt cupiuntq; dolent gaudentq;. Has primæ molliunt, secundæ auferunt, tertiæ obliuiscunt, in quartis nefas est nominari. Si ergo hoc est officium & effectus uirtutum, beare, constat aut & politicas esse uirtutes, igitur ex politicis efficiuntur beati. Iure ergo Tullius de Reipu. rectoribus dixit, ubi beati æuo sempiterno fruant. Qui ut ostenderet, alios otiosis, alios negotiosis uirtutibus fieri beatos, nō dixit absolute, nihil esse illi principi deo acceptius q; ciuitates, sed adiecit, qd quidē in terris fiat, ut eos qui ab ipsis cœlestibus incipiunt, discerneret a rectoribus ciuitatū, qbus per terrenos actus iter parat ad cœlū. Illa aut definitiōe qd pressius pōt esse, qd cautius, de nomine ciuitatum. Quā concilia, inquit, cœtusq; hoīm iure sociati, quæ ciuitates appellantur. Nam & seruilis quondam & gladiatoria manus concilia hominum & cœtus fuerunt, sed nō iure sociati. Illa autē sola iusta est multitudo, cuius uniuersitas in legum consentit obsequium.

¶ Quo sensu Reipu. rectores, e cœlo descendisse, eoq; reuerti dicantur, Caput .IX.

Quod

Secundum

tertium

Quartum

horum generū discrimen.

declaratio uerborū tullii

Vod uero ait. Harum rectores & seruatores, hinc profecti, huc reuertuntur, hoc modo accipiendum est. Animarum originem manare de caelo, in recte philosophantes indubitata constat esse sententia. Et animae dum corpore utitur, haec est perfecta sapientia, ut unde orta sit, de quo fonte uenerit, recognoscat. Hinc illud a quodam inter alia seu festiua seu mordacia, serio tamen usurpatum est. De caelo descendit *γνώσι σεαυτοῦ*. Nam & delphici uox haec fertur oraculi, consulenti ad beatitatem quo itinere perueniret. Si te, inquit, agnoueris. Sed & ipsius fronti templi haec inscripta sententia est. Homini autem, ut diximus, una est agnitio sui, si originis natalisque principia atque exordia prima respexerit, nec se quaesierit extra. Sic enim anima uirtutes ipsas conscientia nobilitatis induit, quibus post corpus euecta, eo, unde descenderat, reportatur. quia nec corporea sordescit nec oneratur eluuię, quae puro ac leui fonte uirtutum rigatur. nec deseruisse unquam caelum uidetur, quod respectu & cogitationibus possidebat. Hinc anima quam in se pronam corporis usus efficit, atque in pecudem quodammodo reformauit ex homine, & absolutionem corporis phorrescit, & cum necesse est, non nisi cum gemitu fugit indignata sub umbras. Sed nec post mortem facile corpus relinquit, quia non funditus corporeae excedunt pestes, sed aut suum oberrat cadauer, aut noui corporis ambit habitaculum, non humani tantummodo, sed ferini quoque, electo genere moribus congruo quos in homine libenter exercuit: mauultque omnia propter, ut caelum quod uel ignorando, uel dissimulando, uel potius prodendo deseruit, euadat. Ciuitatum uero rectores, caeterisque sapientes, caelum respectu, uel cum adhuc corpore tenentur, habitantes: facile post corpus, caelestem, quam pene non reliquerant, sedem repossunt. Nec enim de nihilo aut de uana adulatione ueniebat, quae quosdam urbium conditores, aut claros in Reipublica uiros, in numerum deorum consecrauit antiquitas. Sed Heliodus quoque diuinae sobolis assertor, priscos reges cum diis aliis enumerat, hisque exemplo ueteris potestatis etiam in caelo regendi res humanas assignat officium. Et ne cui fastidiosum sit, si uersus ipsos, ut poeta Graecus protulit, inseramus, referemus eos ut ex uerbis suis in latina uerba conuersi sunt.

Indigites diui fato summi Iouis hi sunt,

Quondam homines, modo cum superis humana tuentes

Largi, ac munifici, ius regum nunc quoque nacti.

Hoc Vergilius non ignorat, qui licet argumento suo seruiens, heroas in inferos relegauerit, non tamen eos abducit a caelo, sed aethera his deputat largiorem, & nosse eos solem suum ac sua sidera profitetur, ut geminae doctrinae observationes praestiterint, & poeticae figmentum, & philosophiae ueritatem. Et si secundum illum, res quoque leuiore, quas uiui exercuerant, etiam post corpus exercent.

Quae gratia currum,

Armorumque fuit uiuis, quae cura nitentis

Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Multo magis rectores quondam urbium recepti in caelum, curam regendorum hominum non relinquunt. Haec autem aetate in ultimam sphaeram recipi credunt, quam aplanas uocant, Nec frustra hoc usurpatum est, siquidem inde sunt. Ais enim necdum desiderio corporis irretitis, siderea pars mundi praestat habitaculum, & in labuntur in corpora. Ideo his illo est reditio,

b v qui me-

E qui merentur. Rectissime ergo dictum est, cum in galaxian, quæ aplanas continet, sermo iste procedat, hinc profecti, huc reuertunt. Ad sequentia transeamus.

¶ Quid secundum priscos illos Theologos Inferi, & quando ex horum sententia, anima aut uiuere aut mori dicatur. Caput .X.

Hic ergo etsi erā perterritus, non tām mortis metu, quā insidiarum a meis, quasi siui tñ, uiueret ne ipse, & Paulus pater, & alii quos nos extinctos arbitraremur. Vel fortuitis & inter fabulas elucent semina infixa uirtutu, quæ nunc uideas licet, ut e pectore Scipionis uel somniantis emineant.

In re em̄ una, politicarum uirtutum oim̄ pariter exercet officium. Quod non labit̄ animo prædicta morte p̄territus, fortitudo est. Quod suorum terret̄ insidiis, magisq; alienum facinus, quā suū horrescit exitium, de pietate & nimio in suos amore procedit. Hæc aut̄ diximus ad iustitiā referri, quæ seruat unicuiq; qd̄ suū est.

F Quod ea quæ arbitrat̄, non pro cōp̄ertis habet: sed sp̄reta opinione, quæ minus cautis animis pro uero inolescit, quærit discere certiora, indubitata prudētia est. Quod cum p̄fecta beatitas, & cœlestis habitatio humanæ naturæ, in qua se no uerat esse, promittit̄, audiendi tñ talia desiderium frenat, tēperat, & sequestrat, ut de uita aui & patris interroget, qd̄ nisi tēperantia est: ut iā tum liqueret, Africanum per quietē ad ea loca quæ sibi deberent̄, adductum. In hac aut̄ interroga

Explicatur uerba Cice.

tiōe de animæ immortalitate tractat̄. Ipsius em̄ consultatiōis hic sensus est. Nos (inquit) arbitrabamur aiām cum sine morientis extingui, nec ulterius esse post hoēm. Ait em̄, quos extinctos esse arbitraremur. Quod aut̄ extinguitur, esse iā desinit. Ergo uelim dicas, inquit, si & pater Paulus tecū & alii supersunt. Ad hanc

G interrogationē, quæ & de parentibus ut a pio filio, & de cæteris ut a sapiēte ac naturā ipsam discutiēte, processit, qd̄ ille respondit: Immo uero, inquit, hi uiuūt,

qui corporum uinculis tanq̄ e carcere euolauerunt. Vestra uero quæ dicit̄ esse uita, mors est. Si ad inferos meare mors est, & est uita esse cū superis, facile discernis, quæ mors aiām, quæ uita credenda sit, si cōstiterit qui locus habendus sit inferorum, ut aiā dum ad hunc truditur, mori: cū ab hoc procul est, uita frui, & uere superesse credat̄. Et quia totū tractatū, quē ueterum sapientia de inuestigatione huius quæstiōis agitauit, in hac latentē uerborum paucitate reperies, ex omnibus aliqua, quibus nos de rei quā quærimus absolute sufficere admoneri, amore breuitatis excerpsumus. Anteq̄ studiū philosophiæ circa naturæ inquisitionē

Inferos qd̄ eē putarint homines antiquissimi

ad tantū uigoris adolesceret, qui per diuersas gentes autores in cōstituendis sacris cerimoniarum fuerunt, aliud esse inferos negauerunt, quā ipsa corpora, quibus

H inclusæ aiām, carcerē scdum tenebris, horridū sordibus & cruore patiunt. Hoc aiām sepulchrum, hoc ditis cōcaua, hoc inferos uocauerunt. Et oia quæ illic esse credidit fabulosa psuasio, in nobismetipsis & in ipsis humanis corporibus assignare conati sunt. Obliuionis fluuiū, aliud non esse asserentes, quā errorē aiām obliuiscētis maiestatem uitæ prioris, qua anteq̄ in corpus truderetur potita est, solāq; esse in corpore uitā putatis. Pari interpretatione Phlegethontē, ardore irarum & cupiditatum putarunt. Acherontē, quicquid fecisse dixisse ue usq; ad tristitiā humanæ uarietatis more nos pœnitet. Cocytū, quicquid homines in luctū lachrymarum cōpellit. Stygē, quicquid inter se humanos animos in gurgite mergit odiorum. Ipsam quoq; penarum descriptionē, de ipso usu cōuersatiōis humanæ sumptā crediderunt.

Pœnæ inferorum quō accipiendæ.

Vulturē

Vulturē iecur immortale tondentē, nihil aliud intelligi uolētes, q̄ tormenta cō
 scientiæ obnoxia flagitio uiscera interiora rimantis, & ipsa uitalia indefessa ad
 missi sceleris admonitione laniantis, semper curas, si requiescere forte tētauerint,
 excitantis, tanq̄ fibris renascentibus inhærendo, nec ulla sibi miseratione parcē
 tis, lege hac qua se iudice nemo nocēs absoluitur, nec de se suā potest uitare sen
 tentiā. Illos autē epulis ante ora positis excruciarī fame, & inedia tabescere, quos
 magis magisq̄ acquirēdi desiderium cogit præsentiē copiā non uidere, & in af
 fluentia inopes, egestatis mala in ubertate patiunt, nescientes parta respicere, dū
 egent habendis. Illos radiis rotarū pendere districtos, qui nihil consilio præui
 dentes, nihil ratione moderantes, nihil uirtutibus explicantes, seq̄ & actus suos
 oēs fortunæ permittentes, casibus & fortuitis semper rotant. Saxum ingēs uol
 uere, inefficacibus laboriosisq̄ conatibus uitā terentes. Atrā silicē lapsurā sem
 per, & cadenti similē, illorū capitibus imminere, qui arduas potestates & infau
 stā ambiunt tyrannidē, nunq̄ sine timore uicturi, & cogentes subiectum uul
 gus odisse, dum metuat, semper sibi uident exitium, qd̄ merentur, excipere. Nec
 frustra hoc theologi suspicati sunt. Nā Dionysius aulæ Siculæ inclemētissimus
 incubator, familiari quondā suo solā beatā existimāti uitā tyranni, uolēs q̄ per
 petuo metu misera, q̄ impendentiu semper periculorū plena esset ostendere, gla
 dium uagina raptum, & a capulo de filo tenui pendentē, mucrone demisso, ius
 sit familiaris illius capiti inter epulas imminere. Cumq̄ ille & Siculas & tyran
 nicas copias præsentiē mortis periculo aspernaret, talis est, inquit Dionysius, ui
 ta quā beatam putabas, sic nobis semper mortē imminentē uidimus. Existima
 ergo, qn̄ scilicet esse poterit, qui timere non desinit. Secundum hæc igit̄ quæ a
 theologis asseruntur, si uere suos quisq̄ patimur manes, & inferos in his corpo
 ribus esse credimus, qd̄ aliud intelligendum est, q̄ mori animā, cum ad corpo
 ris inferna demergitur: uiuere autem, cum ad supera post corpus euadit.

¶ Quid & ubi Inferi secundum Platonicos. & quando horum sententia aut uiuere
 anima aut mori dicatur. Caput .XI.

cēdum est, qd̄ his postea ueri sollicitior inquisitor, philosophiæ cultus
 adiecerit. Nā & qui primum Pythagorā, & qui postea Platonē securi
 sunt, duas esse mortes, unā aiæ, animalis alterā, prodiderunt. Mori ani
 mal, cum aiā discedit e corpore. ipsam uero aiām mori asserentes, cum a simplici
 & indiuiduo fonte naturæ, in membra corporea dissipatur. Et quia una ex his
 manifesta, omnibus nota est, altera non nisi a sapientibus deprehensa, cæteris eā
 uitam esse credentibus, ideo hoc ignoratur a plurimis, cur eundē mortis deum,
 modo ditem, modo immitē uocemus, cum per alteram, id est, animalis mortem
 absolui animā, & ad ueras naturæ diuitias, atq̄ ad propriam libertatē remitti,
 faustum nomē indicio sit: per alteram uero, quæ uulgo uita existimatur, animā
 de immortalitatis suæ luce ad quasdam tenebras mortis impelli, uocabuli teste
 mur horrore. Nam ut constat animal, necesse est in corpore anima uinciat. Ideo
 corpus *ψυμας*, hoc est uinculum nuncupatur, & *σῶμα*, quasi quoddam *σημα*,
 id est, animæ sepulcrum. Vnde Cicero pariter utrunq̄ significans, corpus esse
 uinculū, corpus esse sepulcrū, quod carcer est sepulcorū, ait, Qui e corporū uin
 culis

Quando mo
 ri, & qn̄ ui
 uere dicatur
 anima

D

E culis tanq̄ e carcere euolauerunt. Inferos aut̄ Platonici non in corporibus esse, id est, non a corporibus incipere dixerunt, sed certam mundi ipsius partē Di-
 Inferi secun-
 dum Plato-
 nicos, & eo-
 rum locus,

F tis sedem, id est, inferos uocauerunt. De loci uero ipsius finibus inter se dissona-
 publicarunt, & in tres sectas diuisa sententia est. Alii em̄ mundum in duo di-
 uiserunt, quorū alterum facit, alterū patitur. Et illud facere dixerunt, qđ cum sit
 immutabile, alteri causam & necessitatem permutationis imponit. Hoc pati, qđ
 per mutationes uariatur. Et immutabilem quidem mundi partē a sphaera, quae
 aplanes dicitur, usq̄ ad globi lunaris exordium. Mutabilem uero a luna ad ter-
 ras usq̄ dixerunt. Et uiuere animas dum immutabili parte consistunt, mori au-
 tem cum ad partē ceciderint permutationis capacē. Atq̄ ideo inter lunam ter-
 rasq̄ locum mortis & inferorū uocari, ipsamq̄ lunā uitae esse mortisq̄ cōfinitū,
 & animas inde in terrā fluētes mori, inde ad supera meātes in uitā reuerti, nec
 immerito existimatum est. A luna em̄ deorsum natura incipit caducorū, ab hac
 animae sub numerum dierū cadere, & sub tempus incipiunt. Deniq̄ illā aethe-
 ream terram physici uocauerunt, & habitatores eius lunares populos nuncupa-
 uerunt. quod ita esse plurimis argumentis, quae nunc longū est enumerare, do-
 cuerunt. Nec dubium est, quin ipsa sit mortalium corporū & autor & cōditrix:
 adeo, ut nonnulla corpora sub luminis eius accessu patiantur augmenta, & hac
 decrecente minuantur. Sed ne de re manifesta fastidium prolixa assertionem
 generetur, ad ea quae de inferorū loco alii definiunt, transeamus. Maluerunt em̄
 mundum alii in elementa ter quaterna diuidere, ut in primo numerentur ordi-
G ne, terra, aqua, aer, ignis, quae est pars liquidior aeris uicina lunae. Supra haec
 rursum totidem numero, sed naturae purioris elemēta, ut sit luna pro terra, quā
 aetheream terrā a physicis diximus nominatam, aqua sit sphaera Mercurii, aer
 Veneris, ignis in sole. Tertius uero elementorū ordo ita ad nos conuersus ha-
 beat, ut terram ultimam faciat, & ceteris in medium redactis, in terram desi-
 nat tam ima q̄ summa postremitas. Igitur sphaera Martia ignis habeat, aer Io-
 uis, Saturni aqua, terra uero aplanes, in qua Elysios cāpos esse puris animis de-
 putatos, antiquitas nobis intelligendum reliquit. De his campis anima cum in
 corpus emittitur, p̄ tres elemētōrū ordines trina morte ad corpus usq̄ descēdit.
 Haec est in Platonicos de morte animae cum in corpus truditur secunda sentē-
 tia. Alii uero (nam tres inter eos esse sentētiarū diuersitates ante signauimus)
H in duas quidem & ipsi partes sicut primi faciunt, sed non iisdem terminis diui-
 dunt mundū. Hi em̄ coelum quod aplanes sphaera uocatur partē unam: septē
 uero sphaeras quae uagae uocantur, & quod inter illas ac terrā est, terrāq̄ ipsam,
 alterā partē esse uoluerunt. Secundum hos ergo, quorū sectae amicior est ratio,
 animae beatae ab omni cuiuscunq̄ cōtagione corporis liberae coelū possident.
 Quae uero appetentiā corporis, & huius quā in terris uitā uocamus, ab illa spe-
 cula altissima & perpetua luce despiciens, desiderio latenti cogitauerit, pondere
 ip̄o terrenae cogitatiois paulatim in inferiora delabit. Nec subito a p̄fecta incor-
 poralitate luteū corpus induit, sed sensim per tacita detrimēta, & longiorē sim-
 plicis & absolutissimae puritatis recessum, in quaedā siderei corporis incremen-
 ta turgescit. In singulis em̄ sphaeris, q̄ coelo subiectae sunt, aetherea obuolutione
 uelutitur,

uestit, ut per eas gradatim societati huius indumēti testei cōciliē. Et ideo totidē A
mortibus, quot sphaeras transit, ad hanc peruenit, quæ in terris uocatur.

¶ Quo modo anima ex superiori mundi parte ad inferna hæc delabatur. Caput .XII.

Escensus uero ipsius, quo anima de cœlo in huius uitæ inferna dela-
bitur, sic ordo digeritur. Zodiacū ita lacteus circulus obliquæ circū
flexionis occurſu ambiendo amplectit, ut eum qua duo tropica signa
capricornus & cancer feruntur, interſecet. Has ſolis portas phyſici uocauerunt,
quia in utraq; obuiante ſolſtitio ulterius ſolis inhibetur acceſſio, & ſit ei regres-
ſus ad zonæ uia, cuius terminos nunq̄ relinquit. Per has portas animæ de cœ-
lo in terras meare, & de terris in cœlū remeare creduntur. Ideo hominū una, al-
tera deorū uocatur. Hominū cancer, quia per hunc in inferiora deſcēſus eſt. Ca-
pricornus deorū, quia per illū animæ in propriæ immortalitatis ſedē, & in de-
orum numerū reuertuntur. Et hoc eſt quod Homeri diuina prudentia in antri
Ithacēſis deſcriptione ſignificat. Hinc & Pythagoras putat a lacteo circulo de-
orſum incipere Ditis imperiū, quia animæ inde lapſæ uident̄ iam a ſuperis re-
ceſſiſſe. Ideo primā naſcentibus ait lactis alimoniā offerri, quia primus eis mo-
tus a lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Vnde & Scipioni de animis
beatorū oſtenſo lacteo dictum eſt. Hinc proſecti, huc reuertuntur. Ergo deſcen-
ſuræ cū adhuc in cancro ſunt, quoniā illic poſitæ necdū lacteum reliquerūt, ad-
huc in numero ſunt deorū. Cum uero ad leonē labendo peruenerint, illic condi-
tionis futuræ auſpicantur exordiū. Et quia in leone ſunt rudimenta naſcendi, &
quædā humanæ naturæ tirocinia. Aquarius aut̄ aduerſus leoni eſt, & illo oriē-
te mox occidit: ideo cum ſol aquariū tenet, manibus parentatur, utpote in ſigno
quod humanæ uitæ contrariū uel aduerſum feratur. Illinc ergo, id eſt, a cōfinio
quo ſe Zodiacus lacteuſq; contingunt, aia deſcendens, a teriti quæ ſola forma
diuina eſt, in conū deſluendo producit̄, ſicut a puncto naſcitur linea, & in lon-
gum ex indiuiduo procedit, ibiq; a pūcto ſuo, quod eſt monas, uenit in dyadē,
quæ eſt prima detractio. Et hæc eſt eſſentia, quā indiuiduā eandemq; diuiduā
Plato in Timæo, cū de mundanæ aīæ fabrica loqueret̄, expreſſit. Animæ em̄,
ſicut mundi, ita & hominis unius, modo diuiſionis reperiuntur ignaræ, ſi diui-
næ naturæ ſimplicitas cogitetur. modo capaces: cū illa per mundi, hæc per ho-
minis mēbra diffunditur. Anima ergo cū trahitur ad corpus, in hac prima ſui
perductione ſylueſtrē tumultum, id eſt, hylen influentē ſibi incipit experiri. Et
hoc eſt quod Plato notauit in Phœdone, animā in corpus trahi noua ebrietate
trepidantē, uolens nouum potū materialis alluuiōis intelligi, quo delibuta &
grauata deducitur. Arcani huius indiciū eſt & crater Liberi patris ille ſidereus,
in regione quæ inter cācrum eſt & leonē, locatus, ebrietatē illic primū deſcenſu
ris animis cūenire ſylua influente ſignificans. Vnde & comes ebrietatis obliuio
illic incipit animis latenter obrepere. Nam ſi animæ memoriā rerū diuinarum,
quarū in cœlo erant conſciæ, ad corpora uſq; deferrent, nulla inter homines fo-
ret de diuinitate diſſenſio. Sed obliuionē quidem omnes deſcendēdo hauriunt,
aliæ uero magis, minus aliæ. Et ideo in terris, uerū cū non omnibus liqueat, tū
opinant̄ omnes, quia opiniōis ortus eſt memoriæ defectus. Hi tamē hoc magis
inueni-

E inueniunt, qui minus obliuionis hauserunt: quia facile reminiscuntur, quid illic ante cognouerint. Hinc est, quod quæ apud Latinos lectio, apud Græcos uocatur *Ανάγνωσις*, repetita cognitio: quia cum uera discimus, ea recognoscimus, quæ naturaliter noueramus, antequam materialis influxio in corpus uenientes animas ebriaret. Hæc est autem hyle, quæ omne corpus mundi, quod ubicumque cernimus, ideis impressa formauit. Sed altissima & purissima pars eius, qua uel sustentant diuina uel constant, nectar uocatur, & credit esse potus deorum: inferior uero & turbidior, potus animarum. Et hoc est quod ueteres Letheum fluuium uocauerunt. Ipsum autem Liberæ patrem Orphaici *νοῦν ὕληος* suspicant intelligi, qui ab illo indiuiduo natus, in singulos ipse diuidit. Ideo in illorum sacris traditur titaneo furore in membra discerptus, & frustis sepultis rursus unus & integer emerfisse: quia uis, quæ diximus mentem uocari, ex indiuiduo præbendo se diuidendum, & rursus ex diuiso ad indiuiduum reuertendo, & mundi implet officia, & naturæ suæ arcana non deserit. Hoc ergo primo pondere de Zodiaco & lacteo ad subiectas usque sphaeras anima delapsa, dum & per illas labitur, in singulis non solum (ut iam diximus) luminosi corporis amicitur accessu, sed & singulos motus, quos in exercitio est habitura, producit. In Saturni ratiocinatione & intelligentiam, quod *λογιστικόν, θεωρητικόν* uocant. In Iouis uim agendi, quod *πρακτικόν* dicitur. In Martis animositatis ardorem, quod *θυμικόν* nuncupat. In solis sciendi opinandique naturam, quod *αἰσθητικόν & φανταστικόν* appellant. Desiderii uero motum, quod *ἐπιθυμητικόν* uocatur, in Veneris. Pronuntiandi & interpretandi quæ sentiat, quod *ἐξηγητικόν* dicitur, in orbe Mercurii. *φυλικόν* uero id est naturam plantandi & augendi corpora, ingressu globi lunaris exercet: & est sicut a diuinis ultima, ita in nostris terrenisque orbibus prima. Corpus enim hoc sicut sex rerum diuinarum est, ita animalis est prima substantia. Et hæc est differentia inter terrena corpora & supera, cœli dico, & siderum aliorumque elementorum, quod illa quidem sursum accersita sunt ad animæ sedem, & immortalitatem ex ipsa natura regionis, & sublimitatis imitatione emeruerunt: ad hæc uero terrena corpora anima ipsa deducit, & ideo mori credit, cum in caducam regionem & in sedem mortalitatis includitur. Nec te moueat, quod de anima, quam esse immortalem dicimus, mortem toties nominamus. Etenim sua morte anima non extinguit, sed ad tempus obruit. Nec temporali demerfione beneficii perpetuitatis eximit. Cum rursus e corpore, ubi meruerit contagione uitiorum penitus eliminata purgari, ad perennis uitæ lucem restituta, in integrum reuertat. Plene ut arbitror de uita & de morte animæ definitio liquet, quæ de abditis philosophiæ, doctrina & sapientia Ciceronis elicit.

¶ Hominem duplici ratione mori. Primum, si anima corpus relinquat. Deinde, si anima in corpore adhuc manens, corporeas illecebras contemnat, uoluptatesque & affectiones omnes exuat. Ex his mortibus posteriorem hanc omnibus appetendam. Priorem accersendam non esse, sed expectandum, dum deus ipse animam ac corpus dissoluat. Caput .XIII.

Ed Scipio per quietem & in cœlo, quod in præmium dedit beatis, & promissione immortalitatis animatus, tam gloriosam spem tamque inclytam magis magisque firmavit uiso patre, de quo utrum uiueret, cum

cum adhuc uideretur dubitare, quæsierat. Mortem igitur male cepit, ut uiueret. **A**
 Nec fletu contentus uiso parente, quem crediderat extinctum, ubi loqui posse ce-
 pit, hoc primū probare uoluit, nihil se magis desiderare, quæ ut cum eo iam mo-
 raretur. Nec tamen apud se quæ desiderabat facienda constituit, quæ ante consu-
 leret: quorum unum prudentiæ, alterum pietatis assertio est. Nunc ipsa uel con-
 sulentis uel præcipientis uerba tractemus. Quæso, inquam, pater sanctissime, **B**
 atque optime, quoniam hæc est uita, ut audio Africanum dicere, quid moror in
 terris? Quin huc ad uos uenire propero? Non est ita, inquit ille. Nisi enim cum
 deus hic, cuius hoc templum est, omneque quod cõspicis, istis te corporis custo-
 diis liberauerit, huc tibi aditus patere non potest. Homines enim sunt hac lege
 generati, qui tuerentur illum globum, quem in templo hoc medium uides, quæ **B**
 terra dicitur. Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera &
 stellas uocatis, quæ globosæ & rotundæ diuinis animatæ mentibus, circulos or-
 besque suos conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi & piis omnibus
 retinendus animus est in custodia corporis. nec iniussu eius, a quo ille est uo-
 bis datus, ex hominum uita migrandum est, ne munus assignatum a deo defu-
 gisse uideamini. Hæc secta & præceptio Platonis est, qui in Phædone defi-
 nit homini non esse sua sponte moriendum. Sed in eodem tamen dialogo idem **D**
 dicit, mortem philosophantibus appetendam, & ipsam philosophiam meditati-
 onem esse moriendi. Hæc sibi ergo contraria uidentur, sed non ita est. Nam
 Plato duas mortes hominis nouit. Nec hoc nunc repeto, quod superius dictum
 est, duas esse mortes, unam animæ, animalis alteram. sed ipsius quoque animalis
 hoc est hominis, duas asserit mortes: quarum unam naturam, uirtutes alteram præ-
 stant. Homo enim moritur, cum anima corpus relinquit, solutum lege naturæ. Mo-
 ri etiam dicitur, cum anima adhuc in corpore constituta, corporeas illecebras phi-
 losophia docete continet, & cupiditatum dulces insidias reliquasque omnes exu-
 ritur passiones. Et hoc est quod superius ex secundo uirtutum ordine, quæ solis phi-
 losophantibus aptæ sunt, euenire signamus. Hanc ergo mortem dicit Plato sapien-
 tibus appetendam. Illam uero quam omnibus natura constituit, cogi, uel inferri,
 uel accersiri uetat, docens expectandam esse naturam, & has causas huius aperiens san-
 ctionis, quas ex usu rerum, quæ in quotidiana cõuersatione sunt, mutuatur. Ait enim **Prima**
 eos qui potestatis impio trudent in carcerem, non oportere inde diffugere, prius **D**
 quæ potestas ipsa quæ claudit, abire permiserit. Non enim uitari poenam furtiua discessi-
 one, sed crescere. Hoc quoque addit, nos esse in dominio deorum, quorum tutela & p- **Secunda**
 uidentia gubernamur. Nihil autem esse inuito domino de his, quæ possidet, ex eo
 loco, in quo suum constituerat, auferendum. Et sicut qui uitam mancipio extorquet **Tertia**
 alieno crimine non carebit, ita eum qui finem sibi, domino necdum iubente, quæ-
 siuerit, non absolutionem consequi, sed reatum. Hæc Platonice sectæ semina **Quarta**
 altius Plotinus exequitur. Oportet, inquit, animam post hominem liberam cor-
 poreis passionibus inueniri, quam qui de corpore uiolenter extrudit, liberam esse
 non patitur. Qui enim sibi sua sponte necem comparat, aut pertæsus necessitatis, aut
 metu cuiusque ad hoc descendit, aut odio, quæ omnia in passiones habent. Ergo etsi ante
 fuit his sordibus pura, hoc ipso tamen quo exit extorta, sordescit. Deinde mortem **Quinta**
 debere

Duplex
mors homi-
nis secundum
Platonem, &
quæ hæc ap-
petenda, quæ
non accer-
tenda, idque se-
ptem ob casus

C

Prima

D

Secunda

Tertia

Quarta

Quinta

debere

IN SOMNIUM SCIPIONIS

E debere ait animæ a corpore solutionē esse, non uinculum. Exitu autem coactō animam circa corpus magis magisq; uinciri. Et reuera ideo sic extortæ animæ diu circa corpus, eiusue sepulturam uel locum, in quo iniecta manus est, peruagantur. Cum contra illæ animæ, quæ in hac uita a uinculis corporeis philosophiæ morte dissoluuntur, adhuc extante corpore, cœlo & sideribus inferantur. Et ideo illam solam de uoluntariis mortibus significat esse laudabilem, quæ cōparat philosophiæ, ratione, ut diximus, nō ferro. prudentia, non ueneno. Ad-

Sexta **d**dit etiam, solam esse naturalem mortem, ubi corpus animā, non anima corpus relinquit. Constat enim numerorū certam constitutamq; rationem animas sociare corporibus. Hi numeri dum supersunt, perseverat corpus animari. cum uero deficient, mox arcana illa uis soluitur, qua societas ipsa constabat. Et hoc est quod fatum & fatalia uitæ tēpora uocamus. Anima ergo ipsa non deficit, quippe quæ immortalis atq; perpetua est, sed impletis numeris corpus fatiscit. Nec anima lassatur animando: sed officium suum deserit corpus, cum iam non possit animari. Hinc illud est doctissimi uatis. Explebo numerum, reddarq; tenebris. Hæc est igitur naturalis uere mors, cum finem corporis solus numerorū suorum defectus apportat, non cum extorquetur uita corpori adhuc idoneo ad continuationem ferendi. Nec leuis est differentia, uitam uel natura uel sponte soluendi. Anima enim cum corpore deseritur, potest in se nihil retinere corporeum, si se pure, cum in hac uita esset, instituit. Cum uero ipsa uiolenter de corpore extruditur, quia exit rupto uinculo, non soluto, fit ei ipsa necessitas occasio passionis. & malis uinculis, dum rumpitur, inficitur. Hanc quoq; superioribus adiicit rationem non sponte pereundi. Cum constet, inquit, remunerationē animis illic esse tribuendam, pro modo perfectionis, ad quam in hac uita unaquæq; peruenit, non est præcipitandus uitæ finis, cum adhuc proficiendi esse possit accessio, Nec frustra hoc dictum est, nam in arcanis de animæ reditu disputationibus fertur, in hac uita delinquentes, similes esse super æquale solum cadentibus, quibus denuo sine difficultate præsto sit surgere. Animas uero ex hac uita cum delictorum sordibus recedentes, æquandas his, qui in abruptum ex alto præcipitiq; delapsi sunt, unde facultas nunq; sit resurgendi. Ideo ergo concessis utendum uitæ spaciis, ut sit perfectæ purgationis maior facultas. Ergo, inquit, qui iam perfecte purgatus est, manum sibi debet inferre, cum nō sit ei causa remanendi, quia profectum ulterius nō requirit, qui ad superna peruenit. Sed

Septima **G** hoc ipso quo sibi celerem finem spe fruendæ beatitatis arcessit, irretitur laqueo passionis. quia spes sicut timor, passio est. Sed & cætera, quæ superior ratio disseruit, incurrit. Et hoc est, q; Paulus filium spe uitæ uerioris ad se uenire properantem, prohibet, ac repellit, ne festinatum absolutionis ascensionisq; desiderium magis eum hac ipsa passione uinciat ac retardet. Nec dicit, q; nisi mors naturalis aduenerit, emori nō poteris: sed huc uenire non poteris. Nisi enim inquit cū deus istis te corporis custodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non potest, quia scit iam receptus in cœlum, nisi perfectæ puritati cœlestis habitaculi aditum nō patere. Pari autem constantia, mors, nec ueniens per naturam timēda est, nec contra ordinem cogenda naturæ. Ex his quæ Platonem, quæq; Plotinum de uolun-

Cauillum

Refuratio **H**

voluntaria morte pronuntiasse retulimus, nihil in uerbis Ciceronis, quibus hæc **A**
prohibet, remanebit obscurum.

¶ Cur mundus hic uniuersus, dei uocetur templum. Quotuplici sensu accipiatur nomen
animi. Et quo modo mens homini cum sideribus communis esse dicatur. Tum uariæ de
animi natura sententiæ, Quid inter stellam ac sidus intersit, quid sphaera, quid orbis, quid
circus, stellæ errantes unde nomen acceperint. Caput .XIII.

Ed illa uerba quæ præter hoc sunt inserta, repetamus. Homines
enim sunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in tē^o
plo hoc medium uides, quæ terra dicitur. Hisq; animus datus est ex
illis sempiternis ignibus, quæ sidera & stellas uocatis. quæ globosæ atq; rotun^{da}
dæ, diuinis animatæ mentibus, circulos suos orbescq; conficiunt celeritate mira^{bili}
bili. De terra cur globus dicatur in medio mūdo positus, plenius differemus
cum de nouem sphaeris loquemur. Bene autem uniuersus mundus dei templū^B
uocatur, propter illos qui existimāt nihil esse aliud deum, nisi cœlum ipsum, &
cœlestia ista quæ cernimus. Ideo ut summi omnipotentiam dei ostenderet pos^B
se uix intelligi, nunq; uideri, quicquid humano subiicitur aspectui, templū eius
uocauit, qui sola mente concipitur: ut qui hæc ueneratur ut templa, cultū tamen
maximum debeat conditori, sciatq; quisquis in usum templi huius inducitur, ri^B
tu sibi uiuendum sacerdotis. Vnde & quasi quodam publico præconio tantam
humano generi diuinitatem inesse testatur, ut uniuersos siderei animi cognatio
ne nobilitet. Notandum est, q; hoc loco animum & ut proprie, & ut abusiue ^B
dicitur, posuit. Animus enim proprie mens est, quam diuinior em anima nemo
dubitauit. Sed nonnunq; sic & animam usurpantes uocamus. Cum ergo dicit. ^B
Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus, mentem præstat intelligi, ^C
quæ nobis proprie cum cœlo sideribusq; communis est. Cum uero ait, Retinē
dus animus est in custodia corporis, ipsam tunc animam nominat, quæ uincit
custodia corporali, cui mens diuina non subditur. Nunc qualiter nobis ani^B
mus, id est mens, cum sideribus communis sit, secundum theologos differamus. ^C

Deus qui prima causa, & est, & uocatur, unus omnium quæq; sunt, quæq; ui
dentur esse, princeps & origo est. Hic superabundanti maiestatis fecunditate
de se mentem creauit. Hæc mens, quæ v̄s̄s uocatur, qua patrem inspicit, plenam
similitudinem seruat autoris. Animā uero de se creat, posteriora respiciens. Rur
sus anima patrem qua intuetur induitur, ac paulatim regrediente respectu in sa
bricam corporis, incorporea ipsa degenerat. Habet ergo & purissimam ex men
te, de qua est nata, rationem, quod λογικόν uocatur. Ex sua natura accipit præben
di sensus præbendiq; incrementi seminarium, quorum unum αἰσθητικόν, alterum
φωτικόν nuncupatur. Sed ex his primum, id est, λογικόν, quod innatum sibi ex men
te sumpsit, sicut uere diuinū est, ita solis diuinis aptum. Reliqua duo αἰσθητικόν &
φωτικόν, ut a diuinis recedunt, ita conuenientia sunt caducis. Anima ergo creās
sibi condensq; corpora (nam ideo ab anima natura incipit, quam sapientes de
deo & mente v̄s̄p nominant) ex illo mero ac purissimo fonte mentis, quem na
scendo de originis suæ hauserat copia, corpora illa diuina uel supera, cœli dico
& siderum, quæ prima condebat, animauit, diuinæq; mentes omnibus corpori
bus, quæ

Mūdos cur
dei tēplum
dicatur

Animum hi
sariam sumi

Quomodo
anim⁹ cum
sideribus cō
munis

c bus, quæ

- E** bus, quæ in formam teretem, id est, in sphaeræ modum formabantur, infusæ sunt. Et hoc est quod cum de stellis loqueretur ait, quæ diuinis animatæ mentibus. In inferiora uero ac terrena degenerans, fragilitatem corporum caducorum deprehendit meram diuinitatem mentis sustinere non posse, immo partem eius uix solis humanis corporibus conuenire, quia & sola uidentur erecta, tanquam quæ ad supera ab imis recedant, & sola cœlum facile tanquam semper erecta suspiciunt, solisque inest uel in capite sphaeræ similitudo, quam formam diximus solam mentis capacem. Soli igitur homini rationem, id est, uim mentis infudit, cui sedes in capite est. Sed & geminam illam crescendi sententiæque naturam, quia caducum est corpus, inseruit. Et hinc est, quod homo & rationis compos est, & sentit, & crescit, solumque ratione meruit præstare cæteris animalibus, quæ quia semper prona sunt, & ex ipsa quæque suspiciendi difficultate a superis recesserunt, nec ullam diuinorum corporum similitudinem aliqua sui parte meruerunt, nihil ex mente sortita sunt, & ideo ratione caruerunt. Duoque tantum adeptæ sunt, sentire uel crescere. Nam siquid in illis similitudinem rationis imitatur, non ratio, sed memoria est, & memoria non illa ratione mixta, sed quæ hebitudinem sensuum quinque comitatur. De qua plura nunc dicere (quoniam ad præsens opus non attinet) omittimus. Terrenorum corporum tertius ordo in arboribus & herbis est, quæ carent tam ratione, quam sensu. Et quia crescendi tantummodo usus in his uiget, hac sola parte uiuere dicuntur. Hunc rerum ordinem & Vergilius expressit. Nam & mundo animam dedit, & ut puritati eius attestaretur, mentem uocauit. Cœlum enim, ait, & terras & maria & sidera spiritus intus alit, id est, anima. Sicut alibi pro spiramento animam dicit, Quantum ignes animæque ualent. Et ut illius mundanæ animæ assereret dignitatem, mentem esse testatur. Mens agit molē. Nec non ut ostenderet ex ipsa anima constare & animari uniuersa quæ uiuunt, addidit, Inde hominum pecudumque genus, & cætera. Utque assereret eundem semper in anima esse uigorem, sed usum eius hebescere in animalibus corporis densitate, adiecit, Quantum non noxia corpora tardant, & reliqua. Secundum hæc ergo cum ex summo deo mens, ex mente anima sit, anima uero & condat & uita compleat omnia quæ sequuntur, cunctaque hic unus fulgor illuminet, & uniuersus appareat, ut in multis speculis per ordinem positus uultus unus, cumque omnia continuis successione se sequantur degenerantia per ordinem ad imum meandi, inuenietur pressius intuenti a summo deo usque ad ultimam rerum faciem
- H** una se mutuis uinculis religans, & nusquam interrupta connexio. Et hæc est Homeri catena aurea, quam pendere de cœlo in terras deum iussisse commemorat. His ergo dictis, solum hominem constat ex terrenis omnibus, mentis, id est, animi societatem cum cœlo & sideribus habere communem. Et hoc est quod ait, Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera & stellas uocatis. Nec tamen ex ipsis cœlestibus & sempiternis ignibus nos dicit animatos. Ignis enim ille licet diuinum, tamen corpus est. Nec ex corpore quibus diuino possemus animari, sed unde ipsa illa corpora quæ diuina & sunt & uidentur animata sunt, id est, ex ea mundanæ animæ parte, quam diximus de pura mente constare. Et ideo postquam dixit, Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera & stellas

stellas uocatis, mox adiecit, quæ diuinis animatae mentibus. ut per sempiternos ignes corpus stellarum, per diuinas uero mentes earum animas manifesta descriptione significet, & ex illis in nostras uenire animas uim mentis ostendat.

NON AB re est, ut hæc de anima disputatio in fine sententias omnium, qui de anima uidentur pronuntiasse, contineat. Plato dixit animam essentiam se mouentem. Xenocrates numerum se mouentem. Aristoteles *ἡ ἀκίνητος*. Pythagoras & Philolaus harmoniam, Possidonius ideam, Asclepiades quinque sensuum exercitiū sibi consonum, Hippocrates spiritum tenuē per corpus omne dispersum, Heraclitus Ponticus lucē. Heraclitus Physicus scintillam stellaris essentiae, Zenon concretū corpori spiritū. Democritus spiritū insertū atomis, hac facultate motus, ut corpus illi omne sit peruium. Critolaus peripateticus constare eam de quinta essentia. Hipparchus ignem, Anaximenes aera, Empedocles & Critias sanguinem, Parmenides ex terra & igne, Xenophantes ex terra & aqua, Boetos ex aere & igne, Epicurus speciem ex igne & aere & spiritu mixtam. Obtinuit tamen non minus de incorporalitate eius quæ de immortalitate sententia.

NUNC uideamus quæ sint hæc duo nomina, quorum pariter meminit cum dicit, quæ sidera & stellas uocatis. Neque enim hic res una gemina appellatione monstratur, ut ensis & gladius. Sed sunt stellæ quidem singulares, ut erraticæ quinque, & cæteræ, quæ non admixtæ aliis solæ feruntur. Sidera uero, quæ in aliquod signum stellarum plurium compositione formantur, ut aries, taurus, ut Andromeda, Perseus, uel corona, & quaecumque uariarum genera formarum in cælum recepta creduntur. Sic & apud grecos *ἀστέρα*, & *ἀστέρων* diuersa significant. Etenim aster stella una est, & astron signum stellis coactum, quod nos sidus uocamus. Cum uero stellas globosas & rotundas dicat, non singularium tantum exprimit speciem, sed & earum, quæ in signa formanda conueniunt. Omnes enim stellæ inter se, etsi in magnitudine aliquam, nullam tamen habent in specie differentiam.

Per hæc autem duo nomina, solida sphaera describitur, quæ nec ex globo si rotunditas desideretur, nec ex rotunditate si globus desit, efficitur, cum alterum a forma, alterum soliditate corporis deseratur. Sphaeras autem hic dicimus ipsarum stellarum corpora, quæ omnia hac specie formata sunt. dicuntur præterea sphaeræ & aplanes illa quæ maxima est, & subiectæ septem, per quas duo lumina, & quinque uagæ discurrent. Circi uero & orbis, duarum sunt rerum duo nomina. Et his nominibus quidem alibi aliter est usus. Nam & orbem pro circulo posuit, ut orbem lacteum. Et orbem pro sphaera, ut nouem tibi orbibus uel potius globis. Sed & circi uocantur, qui sphaerā maximam cingunt, ut eos sequens tractatus ostendet, quorum unus est lacteus, de quo ait, inter flammæ circi elucens. Sed hic horum nihil neque circi, neque orbis nomine uoluit intelligi. Sed est orbis in hoc loco stellæ una integra & perfecta conuersio, id est, ab eodem loco post emensum sphaeræ, per quam mouetur, ambitum in eundem locum regressus. Circus autem est hic linea ambiens sphaeram, ac ueluti semitam faciens, per quam lumen utrinque discurret, & inter quam uagantium stellarum error legitimus coercetur. Quas ideo ueteres errare dixerunt, quia & cursu suo feruntur, & contra sphaeræ maximæ, id est, ipsius cæli impetum, contrario motu ad orientem

c ij ab occi-

Sententiæ philosophorum de anima.

Sydera quæ stellæ quæ

ἀστέρα, ἀστέρων

Sphaera

Orbis.

Circus.

Stellæ erraticæ

E ab occidente uoluuntur. Et omnium quidem par celeritas, motus similis, & idē est modus meandi, sed non omnes eodem tempore circos suos orbescq; conficiunt. Et ideo est celeritas ipsa mirabilis, quia cum sit eadem omnium, nec ulla ex illis aut concitator esse possit, aut segnior, non eodem tamen tēporis spacio omnes ambitum suum peragunt. Causam uero sub eadem celeritate disparis spaciū, aptius nos sequentia docebunt.

¶ De Undecim circulis cœlum ambientibus. Caput .XV.

L Is de siderum natura & siderea hominum mente narratis, rursus filium pater, ut in deos pius, ut in homines iustus esset, hortatus, præmiū rursus adiecit, ostendens lacteum circum uirtutibus debitū, & beatorum cœtu refertum. Cuius meminit his uerbis. Erat autem **F** is splendidissimo candore inter flammās circus elucens, quem uos (ut a Graiis accepistis) orbem lacteum nuncupatis. Orbis hic idem quod circus in lactei appellatione significat. Est autem lacteus unus e circulis, qui ambiunt cœlum, & sunt præter cum numero decem, de quibus quæ dicenda sunt proferemus, cum de hoc cōpetens sermo processerit. Solus ex omnibus hic subiectus est oculis, cæteris circulis magis cogitatioe q̄ uisū cōprehendēdis. De hoc lacteo multi inter se diuersa senserunt, causasq; eius, alii fabulosas, naturales alii protulerūt. Sed nos fabulosa reticentes, ea tantummodo, quæ ad naturam eius uisa sunt pertinere, dicemus. Theophrastus lacteum dixit esse compagem, qua de duobus hemisphæriis cœli sphaera solidata est. Et ideo ubi oræ utrinq; conuenerant, **G** tabilem claritatem uideri. Diodorus ignem esse densatæ concretæq; naturæ in unam curui limitis semitam, discretionē mundanæ fabricæ coaceruante concretū. Et ideo uisum intuentis admittere, reliquo igne cœlesti lucē suam nimia subtilitate diffusam nō subiiciente conspectui. Democritus innumeras stellas, breuesq; omnes, quæ spisso tractu in unum coactæ, spaciis quæ angustissima interiacent opertis, uicinæ sibi undiq; & ideo passim diffusæ lucis aspergine, continuū iuncti luminis corpus ostendunt. Sed Possidonius, cuius definitioni plurimum consensus accessit, ait lacteum caloris esse siderei infusionem, quam ideo aduersa Zodiaci curuitas obliquauit, ut quoniam sol nunq; Zodiaci excedēdo terminos expertem feruoris sui partem cœli reliquam deserebat, hic circus a uia solis in obliquum recedens uniuersitatem flexu calido temperaret. Quibus autem partibus Zodiacum intersecet, superius iam relatū est. Hæc de lacteo. **H** Decem autem alii, ut diximus, circi sunt, quorum unus est ipse Zodiacus, qui ex his decem solus potuit latitudinem hoc modo, quem referemus, adipisci. Natura cœlestium circularum incorporalis est linea, quæ ita mente concipitur, ut sola longitudine censeatur, latum habere non possit. Sed in zodiaco latitudinem signorum capacitas exigebat. Quantum igitur spaciū lata dimensio porrectis sideribus occupabat, duabus lineis limitatum est. Et tertia ducta per medium ecliptica uocatur, quia cum cursum suum in eadem linea pariter sol & luna conficiunt, alterius eorum necesse est uenire defectum. solis, si ei tunc luna succedat. lunæ, si tunc aduersa sit soli. Ideo nec sol unq; deficit, nisi cum tricesimus lunæ dies est: & nisi quintodecimo cursus sui die, nescit luna defectum. Sic enim

Lacteus circus

enim euenit, ut aut lunæ cōtra solem positæ ad mutuādum ab eo solitum lumē sub eadem inuentus linea terræ conus obliſtat, aut soli ipsa succedēs obiectu suo ab humano aspectu lumen eius repellat. In defectu ergo sol ipse nil patitur, sed noster fraudatur aspectus. Luna uero circa proprium defectum laborat, non accipiēdo solis lumen, cuius beneficio noctem colorat. Quod sciens Vergilius disciplinarum omnium peritissimus ait, Defectus solis uarios, lunæq; labores. Quamuis igitur trium linearum ductus zodiacum & claudat & diuidat, unum tamen circum autor uocabulorum dici uoluit antiquitas. Quinque alii circuli paralleli uocantur. Horum medius & maximus est æquinoctialis. Duo extremitatibus uicini, atque ideo breues, quorum unus septentrionalis dicitur, alter australis. Inter hos & medium duo sunt tropici maiores ultimis, medio minores, & ipsi ex utraque parte zonæ uisæ terminum faciunt. Præter hos alii duo sunt coluri, quibus nomen dedit imperfecta conuersio. Ambientes enim septentrionalē uerticem, atque inde in diuersa diffusi, & se in summo interfecant, & quinque parallelos in quaternas partes æqualiter diuidunt, zodiacum ita interfecantes, ut unus eorum per arietem & libram, alter per cancrum atque capricornum meando decurrat, sed ad australem uerticem non peruenire creduntur. Duo qui ad numerum prædictum supersunt, meridianus & horizon, non scribuntur in sphaera, quia certum locum habere non possunt, sed pro diuersitate circumspicientis habitantis uel uariantur. Meridianus est enim, quem sol cum super hominum uerticem uenerit, ipsum diem medium efficiendo designat. Et quia globositas terræ habitaciones omnium æquales sibi esse non patitur, non eadem pars cœli omnium uerticem despicit. Et ideo unus omnibus meridianus esse non poterit, sed singulis gentibus super uerticem suum proprius meridianus efficitur. Similiter facit sibi horizontem circumspectio singulorum. Horizon est enim, uelut quodammodo designatus terminus cœli, quod super terram uidetur. Et quia ad ipsum uere finem non potest humana acies peruenire, quantum quisque oculos circumferendo conspexit, proprium sibi cœli, quod super terram est, terminum facit. Hic horizon quem sibi uniuscuiusque circumscribit aspectus, ultra trecentos & sexaginta stadios longitudinem intra se continere non poterit. Centum enim & octoginta stadios non excedit acies contra uidentis. Sed uisus cum ad hoc spacium uenerit, accessu deficiens in rotunditatem recurrēdo curuat. Atque ita fit, ut hic numerus ex utraque parte geminatus trecentorum sexaginta stadiorum spacium quod intra horizontem suum continet, efficiat: semperque quantum ex huius spacii parte postera procedendo dimiseris, tantum tibi de interiore sumetur, & ideo horizon semper quantacunque locorum transgressione mutatur. Hunc autem quem diximus admittit aspectum, aut in terris æqua planities, aut pelagi tranquilla libertas, quæ nullam oculis obicit offensam. Nec te moueat, quod sæpe in longissimo positum montem uidemus, aut quod ipsa cœli superna suspicimus. Aliud est enim, cum se oculis ingerit altitudo, aliud cum per planum se porrigit & extendit intuitus, in quo solo horizontis circulus efficitur. Hæc de circis omnibus, quibus cœlum cingitur, dicta sufficiant. Tractatum ad sequentia transferamus.

¶ Qui fiat, ut quædam stellæ nunquam a nobis uideantur, & quanta stellarum omnium

c ii) magni

A
Paralleli
quinque.

B
Coluri duo

C
Meridianus
circus

D
Horizon

Nota de p-
spectu hois,

X quo mihi omnia contemplanti, præclara cætera & mirabilia uidebantur. Erant autem hæ stellæ, quas nuncq̃ ex hoc loco uidimus, & hæ magnitudines omnium, quas esse nuncq̃ suspicati sumus. Ex quibus erat ea minima, quæ ultima a cælo, citima terris, luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terræ magnitudinem facile uincebant. Dicendo, Ex quo mihi omnia contemplanti, id quod supradiximus affirmat, in ipso lacteo Scipionis & parentum per somnium contigisse conuentum. Duo sunt autem præcipua, quæ in stellis se admiratum refert, aliquarum nouitatem, & omniū magnitudinem. Ac prius de nouitate, post de magnitudine differemus. Plene & docte adiciendo, quas nuncq̃ ex hoc loco uidimus, causam cur a nobis non uideantur, ostendit. Locus enim nostræ habitationis ita positus est, ut quædam stellæ ex ipso nuncq̃ possint uideri. Quia ipsa pars cœli in qua sunt, nuncq̃ potest hic habitantibus apparere. Pars enim hæc terræ quæ incolitur ab uniuersis hominibus, quam nos inuicem scire possumus, ad septentrionalem uerticem surgit, & spheræ conuexitas australem nobis uerticem in ima demergit. Cum uero semper circa terram ab ortu in occasum cœli spheræ uoluatur, uertex hic qui septentriones habet, quoquo uersum mundana uolubilitate uertatur, quoniam super nos est, semper a nobis uidetur, ac semper ostendit arctos oceani metuentes æquore tingi. Australis contra quasi semel nobis pro habitationis nostræ positione demersus, nec ipse nobis unq̃ uidetur: nec sidera sua, quibus & ipse sine dubio insignitur, ostendit. Et hoc est quod poeta naturæ ipsius con-

Cur quædam stellæ a nobis uideantur semper, quædam nuncq̃

F hic habitantibus apparere. Pars enim hæc terræ quæ incolitur ab uniuersis hominibus, quam nos inuicem scire possumus, ad septentrionalem uerticem surgit, & spheræ conuexitas australem nobis uerticem in ima demergit. Cum uero semper circa terram ab ortu in occasum cœli spheræ uoluatur, uertex hic qui septentriones habet, quoquo uersum mundana uolubilitate uertatur, quoniam super nos est, semper a nobis uidetur, ac semper ostendit arctos oceani metuentes æquore tingi. Australis contra quasi semel nobis pro habitationis nostræ positione demersus, nec ipse nobis unq̃ uidetur: nec sidera sua, quibus & ipse sine dubio insignitur, ostendit. Et hoc est quod poeta naturæ ipsius con-

G scius, dixit.

Hic uertex nobis semper sublimis, at illum

Sub pedibus styx atra uidet, manescq̃ profundî.

Sed cum hanc diuersitatem cœlestibus partibus uel semper uel nuncq̃ apparenti terræ globositas habitantibus faciat, ab eo qui in cœlo est, omne sine dubio cœlum uidetur, non impediente aliqua parte terræ, quæ tota puncti locum pro cœli magnitudine uix obtinet. Cui ergo australis uerticis stellas nuncq̃ de terris uidere cõtingerat, ubi circumspectu libero sine offensa terreni obiicis uisæ sunt, iure quasi nouæ admiratione dederunt. Et quia intellexit causam propter quã eas nuncq̃ ante uidisset, ait. Erant autem hæ stellæ quas nuncq̃ ex hoc loco uidimus. Hunc locum demonstratiue terram dicens, in qua erat dum ista narraret.

H Sequitur illa discussio, quod adiecit quid sit. Et hæ magnitudines omnium, quas esse nuncq̃ suspicati sumus. Cur autem magnitudines quas uidit in stellis, nuncq̃ homines suspicati sint, ipse patefecit addendo, Stellarum autem globi terræ magnitudinem facile uincebant. Nam quando homo, nisi quem doctrina philosophiæ supra hominem, immo uere hominem fecit, suspicari potest stellam unam omni terra esse maiorem, cum uulgo singulæ uix facis unius flammam æquare posse uideantur. Ergo tunc earum uere magnitudo asserta creditur, si maiores singulas quam est omnis terra esse constiterit, quod hoc modo licet recognoscas. Punctum dixerunt esse geometræ, quod ob incomprehensibilem breuitatem sui, in partes diuidi non possit, nec ipsum pars aliqua, sed

Stellas singulas uniuersa terra esse maiores

qua, sed tantummodo signum esse dicatur. **Phyfici** terram ad magnitudinem circi, per quem sol uoluitur, puncti modum obtinere docuere. Sol autem quanto minor sit circo proprio, deprehensum est manifestissimis dimensionum rationibus. Constat mensuram solis ducentessimam sextamdecimam partem habere magnitudinis circi, per quem sol ipse discurrit. Cum ergo sol ad circū pars certa sit, terra uero ad circum solis punctum sit, quod pars esse non possit, sine cunctatione iudicii solem constat terra esse maiorem, si maior est pars eo quod partis nomen nimia breuitate non capit. Verum solis circo superiorum stellarū circos certum est esse maiores, si eo quod continetur id quod cōtinet maius est. cum hic sit cœlestium sphaerarum ordo, ut a superiore unaquæq; inferior ambiatur. Vnde & lunæ sphaeram quasi a cœlo ultimam & uicinam terræ, minimam dixit, cum terra ipsa in punctum quasi uere iam postrema deficiat. Si ergo stellarum superiorum circi, ut diximus, circo solis sunt grandiores, singulæ autem huius sunt magnitudinis, ut ad circū unaquæq; suū, modum partis obtineat, sine dubio singulæ terra sunt ampliores, quā ad solis circū, qui superioribus minor est, punctū esse p̄diximus. De luna, si uere luce lucet aliena, sequētia docebūt.

¶ Cœlum, quamobrē semper, & in orbem moueat. Quo sensu summus uocet de⁹, & ecquid stellæ quas fixas uocant, suo etiā proprioq; motu agant. Caput .XVII.

Hæc cum Scipionis obtutus non sine admiratione percurrens, ad terras usq; fluxisset, & illic familiarius hæssisset, rursus aui monitu ad superiora reuocatus est, ipsum a cœli exordio sphaerarum ordinem in hæc uerba monstrantis. Nouē tibi orbibus uel potius globis connexa sunt oīa, quorum unus est cœlestis extimus, qui reliquos omnes complectitur, summus ipse deus arcens & continens cæteros, in quo sunt infixi illi qui uoluuntur stellarum cursus sempiterni. Cui subiecti septem, qui uersant retro contrario motu atq; cœlum. E quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniam nominant. Deinde est hominum generi prosperus & salutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. Tum rutilus horribilisque terris, quem Martium dicitis. Deinde subter mediam fere regionem sol obrinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio, tanta magnitudine, ut cuncta sua luce lustret & compleat. Hunc ut comites consequunt Veneris alter, alter Mercurii cursus. Infimocq; orbe luna radiis solis accensa conuertitur. Infra autem eam nihil est, nisi mortale & caducum, præter animos munere deorum hominum generi datos. Supra lunam sunt æterna omnia. Nam ea quæ est mediā & nona tellus, neq; mouetur, & infima est, & in eam feruntur omnia motu suo pondera.

Totius mundi a summo in imum diligens in hunc locum collecta descriptio est. & integrum quoddam uniuersitatis corpus effingitur, quod quidam τὸ πᾶν, id est, omne dixerunt. Vnde & hic dicit, cōnexa sunt omnia. Vergilius uero magnum corpus uocauit. Et magno se corpore miscet. Hoc autem loco Cicero, rerum quærendarum iactis seminibus, multa nobis excolenda legauit. De septem subiectis globis, ait, qui uersantur retro cōtrario motu atq; cœlū. Quod cum dicit, admonet ut quæramus, si uersatur cœlum. Et si ille septem, & uersantur, & contrario motu mouentur. Aut si hunc esse sphaerarum ordinem quem

Proponit ea quæ per ordinem sunt explicanda.

E Cicero refert, Platonica cōsentit autoritas. Et si uere subiectæ sint. Quo pacto stellæ earum omnium zodiacum lustrare dicantur, cum zodiacus & unus & in summo cœlo sit. Quæ ue ratio in uno zodiaco aliarum cursus breuiores, aliarum faciat longiores. Hæc enim omnia in exponendo earum ordine necesse est afferant. Et postremo, qua ratione in terrâ ferant, sicut ait, omnia nutu suo pōdera.

Coelum cur
moueat

VERSARI cœlum, mundanæ animæ natura, & uis, & ratio docet. Cuius æternitas in motu est: quia nunquā motus relinquit, quod uita non deserit: nec ab eo uita discedit, in quo uiget semper agitur. Igitur & cœleste corpus quod mundi anima futurum sibi immortalitatis particeps fabricata est, ne unquā uiuēdo deficiat, semper in motu est, & stare nescit: quia nec ipsa stat anima qua impellitur. Nam cum animæ, quæ incorporea est, essentia sit in motu, primū autem omnium cœli corpus anima fabricata sit, sine dubio in corpus hoc primum ex incorporeis motus natura migravit. Cuius uis integra & incorrupta non deserit, quā

F primum cœpit mouere. Ideo uero cœli motus necessario uolubilis est, quia cum semper moueri necesse sit, ultra autem locus nullus sit, quo se tendat accessio, continuatione perpetuæ in se reditionis agitur. Ergo in quo potest, uel habet, currit, & accedere eius reuolui est: quia sphæræ, spacia & loca complectentis omnia, unus est cursus, rotari. Sed & sic animam sequi semper uidetur, quæ in ipsa uniuersitate discurrit. Dicemus ergo, quod eam nunquā reperiat, si semper hanc sequitur. Immo semper eam reperit, quia ubiq; tota, ubiq; perfecta est.

Cur nō motu recto, sed in orbē agat.

G Cur ergo, si quam quærit reperit, non quiescit? Quia & illa requietis est in scia. Staret enim, si usquē stantem animā reperiret. Cū uero illa, ad cuius appetentiā trahit, semper in uniuersa se fundat, semper & corpus se in ipsam, & per ipsam retorquet. Hæc de cœlesti uolubilitatis arcano pauca de multis Plotino autore reperta sufficiant.

Sphæra extrema, quæ sensu summus uocet deus

Quod autem hunc istum extimum globum, qui ita uoluitur, summum deū uocauit, non ita accipiendum est, ut ipse prima causa & deus ille omnipotentissimus existimet, cum globus ipse quod cœlū est, animæ sit fabrica, anima ex mente processerit, mens ex deo, qui uere summus est, procreata sit. Sed summum quidem dixit, ad cæterorum ordinem qui subiecti sunt: unde mox subiecit, arcens, & continens cæteros. Deum uero, quod non modo immortale animal ac diuinum sit, plenum inclytæ ex illa purissima mente rationis. sed quod uirtutes omnes, quæ illam primæ omnipotentiam summitatis sequunt, aut ipse faciat, aut ipse contineat, ipsum deniq; Iouem ueteres uocauerunt, & apud theologos Iupiter est mundi anima.

H Hinc illud est, Ab Ioue principium musæ, Iouis omnia plena. Quod de Arato, poetæ alii mutuati sunt, qui de sideribus locuturus, a cœlo in quo sunt sidera exordium sumendum esse decernens, ab Ioue incipiendum esse memorauit. Hinc Iuno & soror eius, & coniunx uocatur. Est autem Iuno aer. Et dicitur soror, quia iisdem seminibus, quibus cœlum, etiā

An & stellæ fixæ, suo quodam motu agantur.

aer est procreatus. coniunx, quia aer subiectus est cœlo. His illud adiiciendū est, quod præter duo lumina, & stellæ quinq; quæ appellant uagæ, reliquas omnes, alii infixas cœlo, nec nisi cū cœlo moueri, alii (quorum assertio uero propior est) has quoque dixerunt suo motu, præter quod cū cœli conuersione ferunt, accedere. Sed propter immensitatem extimi globi, excedentia credibilem numerum secula, in una

eas cur-

eas cursus sui ambitione cōsumere, & ideo nullum earū motū ab homine senti-
ri, cū non sufficiat humanæ uitæ spaciū, ad breue saltē punctum tā tardæ acces-
sionis deprehendendū. Hinc Tullius nullius sectæ inscius ueteribus approba-
tæ, simul attigit utrāq; sententiā, dicendo, In quo sunt infixi illi qui uoluunt stel-
larum cursus sempiterni. Nam & infixos dixit, & cursus habere non tacuit.

¶ **Stellas errantes, contrario q̄ cœlum motu uersari. Caput .XVIII.**

Nunc utrū illi septem globi, qui subiecti sunt, contrario, ut ait, q̄ cœlū
uertit, motu ferant, argumentis ad uerū ducētibz, requiramus. So-
lem ac lunā & stellas quinq; quibus ab errore nomen est, p̄ter q̄ se-
cum trahit ab ortu in occasum cœli diurna conuersio, ipsa suo motu
in orientē ab occidente procedere, non solis literarū profanis, sed multis quoq;
doctrina initiatis, abhorrere a fide, ac monstro simile iudicatū est. sed apud pres-
fius intuentes ita esse uerū constabit, ut non solū mente concipi, sed oculis quoq;
ipsis possit probari. Tamen ut nobis de hoc sit cū pertinaciter negāte tractatus,
age quisq; tibi hoc liquere dissimulas, simul omnia, quæ uel contētio sibi fingit
detractans fidē, uel quæ ipsa ueritas suggerit, in diuisionis membra mittamus.
Has erraticas cū luminibus duobus, aut infixas cœlo, ut alia sidera, nullū sui mo-
tum nostris oculis indicare, sed ferri mundanæ cōfusionis impetu, aut moueri
sua quoq; accessione dicemus. Rursus, si mouent, aut cœli uiam sequunt ab or-
tu in occasum, & cōmuni & suo motu meantes, aut cōtrario recessū in orientē
ab occidentis parte uersant. Præter hoc (ut opinor) nihil pōt uel esse, uel fingi.
Nunc uideamus quid ex his poterit uerū probari. Si infixæ essent, nunq; ab ea-
dem statione discederent, sed in eisdē locis semper ut aliæ uiderentur. Ecce enim
de infixis uergiliæ, nec a sui unq; se copulatione dispergunt, nec hyadas quæ ui-
cinæ sunt, delerūt, aut Orionis proximā regionē relinquūt. Septentrionū quo-
q; cōpago nō soluit. Anguis qui inter eos labit, semel circūfusus nō mutat am-
plexū. Hæ uero, modo in hac, modo in illa cœli regione uisunt. Et sæpe cum in
unū locū duæ plures ue cōuenerint, & a loco tñ in quo uisæ sunt simul, & a se
postea separant. Ex hoc eas nō esse cœlo infixas, oculis quoq; approbātibus cō-
stat. Igit mouent, nec negare hoc quisq; poterit qđ uisus affirmat. Quærendū ē
ergo, utrū ab ortu in occasum, an in contrariū motu pprio reuoluant. Sed &
hoc quæritibus nobis nō solū manifestissima ratio, sed uisus quoq; ipse mōstra-
bit. Cōsideremus em̄ signorū ordinē quibus Zodiacū diuisum uel distinctum
uidemus, & ab uno signo quolibet ordinis eius sumamus exordiū. Cū aries ex-
orit, post ipsum taurus emergit. Hūc gemini insequunt, hos cancer, & per ordi-
nē reliqua. Si istæ ergo in occidentē ab oriēte procederēt, nō ab ariete in taurū
qui retro locatus est, nec a tauro in geminos signū posterius uoluerent, sed a ge-
minis in taurū, & a tauro in arietē, recta, & mundanæ uolubilitatis consona ac-
cessione prodirent. Cū ergo a primo in signū secundū, a secundo ad tertium, & in-
de ad reliqua, quæ posteriora sunt, reuoluant, signa aut infixæ cœlo ferant, sine
dubio constat, has stellas non cū cœlo, sed contra cœlū moueri. Hoc ut plene
liqat, astruamus de lunæ cursu, quæ & claritate sui & uelocitate notabilior est.
Luna postq; a sole discedēs nouata est, secundo fere die circa occasum uidet, &

- E** quasi uicina soli quem nuper reliquit, post quæ ille demersus est, ipsa cœli margi-
nem tenet antecedenti super occidens. Tertio die tardius occidit quæ secundo, &
ita quotidie longius ab occasu recedit, ut septimo die circa solis occasum in me-
dio cœlo ipsa uideatur. Post alios uero septem, cum ille mergit, hæc oritur. adeo
media parte mensis dimidium cœlum, id est, unum hemisphærium ab occasu in
orientem recedendo metitur. Rursus post septem alios circa solis occasum latē-
tis hemisphærii, uerticem tenet. Et huius rei indicium est, quod medio noctis exori-
tur. Postremo totidem diebus exemptis solem denuo comprehendit, & uicinus
uidetur ortus amborum, quæ diu soli succedens rursus mouetur, & rursus recedens
paulatim semper in orientem regrediendo relinquat occasum. Sol quoque ipse
non aliter quæ ab occasu in orientem mouetur, & licet tardius quæ luna recessum
suum conficiat, quippe qui tanto tempore signum unum emetiatur, quanto to-
tum zodiacum luna discurrit, manifesta tamen & subiecta oculis motus sui præ-
stat indicia. Hunc enim in ariete esse ponamus, quod quia æquinoctiale signum
est, pares horas somni & diei facit. In hoc signo cum occidit, libram, id est, scor-
pii chelas mox oriri uidemus, & apparet taurus uicinus occasui. Nam uergilias
& hyadas partes tauri clariore, non multo post, sole mergente uidemus. Sequen-
ti mense sol in signum posterius, id est, in taurum recedit, & ita fit, ut neque uergi-
liæ, neque alia pars tauri illo mense uideatur. Signum enim quod cum sole oritur,
& cum sole occidit, semper occidit, adeo, ut uicina astra solis propinquitate cæ-
lentur. Nam & canis tunc, quia uicinus tauro est, non uidetur, tectus lucis pro-
pinquitate. Et hoc est quod Vergilius ait.

G Candidus auratis aperit cum cornibus annum

Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro.

Non enim uult intelligi, tauro oriente cum sole, mox in occasum ferri canem,
qui proximus tauro est, sed occidere eum dixit tauro gestante solem, quia tunc
incipit non uideri sole uicino. Tunc tamen occidete sole libra adeo superior in-
uenitur, ut totus scorpius ortus appareat. Gemini uero uicini tunc uidentur occa-
sui. Rursus post tauri mensem, gemini non uidentur, quod in eos solem migra-
se significat. Post geminos recedit in cancrum. Et tunc cum occidit, mox libra in
medio cœlo uidetur. Adeo constat solem tribus signis peractis, id est, ariete &
tauro & geminis, ad medietatem hemisphærii recessisse. Denique post tres men-
ses sequentes, tribus signis quæ sequuntur emensis, cancrum dico, leonem & uir-
ginem, inuenitur in libra, quæ rursus æquat noctem diei, & dum in ipso signo
occidit, mox oritur aries, in quo sol ante sex menses occidere solebat. Ideo autem
occasum magis eius quæ ortum eligimus proponendum, quia signa posteriora
post occasum uidentur. Et dum ad hæc quæ sole mergente uideri solent, solem
redire monstramus, sine dubio eum contrario motu recedere, quæ cœlum moue-
tur, ostendimus. Hæc autem quæ de sole & luna diximus, etiam quinque stel-
larum recessum assignare sufficient. Pari enim ratione in posteriora signa mi-
grando, semper mundanæ uolubilitati contraria recessione uersantur.

¶ Quem Cicero, & quem Plato soli inter errantes stellas assignauerit
ordinem, Cur luna lumen suum mutuetur a sole, sicque luceat, ut tamē

non ca-

non calefaciat. Dehinc cur sol non absolute, sed fere medi⁹ inter planetas esse dicatur. Vnde sideribus nomina. Et cur stellarum errantium, alia aduersæ nobis sint, alia prosperæ

Caput .XIX.

Is assertis, de sphaerarum ordine pauca dicenda sunt. In quo dissenti-
 re a Platone Cicero uideri potest, cum hic solis sphaeram quartam de
 septem, id est, in medio locatam dicat, Plato a luna sursum secundam
 hoc est inter septem a summo locum sextum tenere commemoret. Ciceroni Ar-
 chimenides & Chaldaeorum ratio consentit. Plato aegyptios omnium philoso-
 phia disciplinarum parentes secutus est, qui ita solem inter lunam & Mercuri-
 um locatum uolunt, ut ratione tamen deprehenderint & dixerint, cur a non-
 nullis sol supra Mercurium supraque Venerem esse credatur. Nam nec illi qui
 ita existimant, a specie ueri procul aberrant. Opinionem uero istius permutati-
 onis huiusmodi ratio persuasit. A Saturni sphaera quae est prima de septem, usque
 ad sphaeram Iouis a summo secundam, interiecti spacii tanta distantia est, ut zo-
 diaci ambitum superior triginta annis, duodecim uero annis subiecta conficiat.
 Rursus tantum a Ioue sphaera Martis recedit, ut eundem cursum biennio per-
 agat. Venus autem est tanto regione Martis inferior, ut ei annus satis sit ad zo-
 diacum peragrandum. Iam uero ita Veneri proxima est stella Mercurii, & Mer-
 curio sol propinquus, ut hi tres caelum suum pari temporis spacio, id est, anno plus
 minus uel circumeant. Ideo & Cicero hos duos cursus comites solis uocauit, quia
 in spacio pari longe a se nunquam recedunt. Luna autem tantum ab his deorsum re-
 cessit, ut quod illi anno, uigintiocto diebus ipsa conficiat. Ideo neque de trium su-
 periorum ordine, quem manifeste clareque distinguit immensa distantia: neque
 de lunae regione, quae ab omnibus multum recessit, inter ueteres aliqua fuit dis-
 sentio. Horum uero trium sibi proximorum, Veneris, Mercurii, & Solis ordi-
 nem uicinia confundit. Sed apud alios. Nam aegyptiorum solertiam ratio non fu-
 git, quae talis est. Circulus per quem sol discurrit, a Mercurii circulo ut inferior
 ambitur. Illi quoque superior circulus Veneris includit. Atque ita fit, ut haec duae
 stellae, cum per superiores circulos suorum uertices currunt, intelligantur supra solem
 locatae. Cum uero per inferiora commeant circulum, sol eis superior existime-
 tur. Illis ergo qui sphaeras earum sub sole dixerunt, hoc uisum ex illo stellarum
 cursu, qui nonnunquam, ut diximus, uidetur inferior, qui & uere notabilior est, quia
 tum liberius apparet. Nam cum superiora tenent, magis radiis occulunt. Et ideo
 persuasio ista conualuit, & ab omnibus pene hic ordo in usum receptus est. Per-
 spicacior tamen observatio meliorem ordinem deprehendit, quem praeter in-
 dignam uisus haec quoque ratio commendat, quod lunam quae luce propria caret, &
 de sole mutuatur, necesse est fonti luminis sui esse subiectam. Haec enim ratio fa-
 cit lunam non habere lumen proprium, caeteras omnes stellas lucere suo: quod illae
 supra solem locatae in ipso purissimo aethere sunt, in quo omne quicquid est, lux
 naturalis & sua est, quae tota cum igne suo ita sphaerae solis incumbit, ut caeli zo-
 nae, quae procul a sole sunt, perpetuo frigore oppressae sint, sicut infra ostende-
 tur. Luna uero, quia sola ipsa sub sole est, & caducorum iam regioni luce sua
 carenti

Sol que or-
 dine habeat
 in planetas

B

C

D

Luna luce
 lucet aliena
 carenti

E carenti proxima, lucem nisi desuper posito sole cui respundet, habere non potuit. Denique quia totius mundi una pars terra est, ætheris autem una pars luna est, lunam quoque terram, sed ætheream uocauerunt. Immobiles tamen ut terra esse non potuit, quia in sphaera quæ uoluitur, nihil manet immobile præter centrum. Mundanae autem sphaeræ terra centrum est, ideo sola immobilis perseverat. Rursum terra accepto solis lumine clarescit tantummodo, non relucet, Luna speculi instar lumen quo illustrat emittit, quia illa aeris & aquæ, quæ per se concreta & densa sunt, fax habet. & ideo extrema uastitate densata est, nec ultra superficiem quauis luce penetratur. Hæc licet & ipsa finis sit, sed liquidissimæ lucis & ignis ætherei, ideo quibus densius corpus sit, quæ cætera coelestia, ut multo tamen terreno purius, sit acceptæ luci penetrabile, adeo, ut eam de se rursus emittat, nullum tamen ad nos perferentem sensum caloris. Quia lucis radius, cum ad nos de origine sua, id est, de sole peruenit, naturam secum ignis de quo nascitur, deuehit. Cum uero in lunæ corpus infunditur, & inde respundet, solam refundit claritudinem, non calorem. Nam & speculum cum splendorem de se uel oppositi eminus ignis emittit, solam ignis similitudinem carentem sensu caloris ostendit.

QUEM SOLI ordinem Plato dederit uel eius autores, quos uel Cicero secutus quartum locum globo eius assignauerit, uel quæ ratio persuasionem huius diuersitatis induxerit, & cur dixerit Tullius, infimoque orbi luna radiis solis accensa conuertitur, satis dictum est. Sed his hoc adiiciendum est, cur Cicero cum

Cur solē nō absolute sed fere mediū dicat.

G quartum de septem solem uelit, quartus autem inter septem non fere medius, sed omnimodo medius sit, & habeatur, non abrupte medium solem, sed fere medium dixerit, his uerbis, Deinde subter mediam fere regionem sol obtinet. Sed non uacat adiectio, qua hæc pronuntiatio temperatur, nam sol quartum locum obtinens mediam regionem tenebit numero, spacio non tenebit. Si inter ternos enim summos & imos locatur, sine dubio medius est numero. Sed totius spaciū quod septem sphaeræ occupant, dimensione perspecta, regio solis non inuenitur in medio spacio locata, quia magis a summo ipse, quæ ab ipso recessit in apertimitas, quod sine ulla disceptationis ambage, compendiosa probabit assertio. Saturni stella, quæ summa est, Zodiacum triginta annis peragrat, sol medius anno uno, luna ultima uno mense non integro. Tantum ergo interest inter solem & Saturnum, quantum inter unum & triginta. Tantum inter lunam solemque, quantum inter duodecim & unum. Ex his apparet totius a summo in

H imum spaciū, certam ex media parte diuisionem, solis regionem non fieri. Sed quia hic de numero loquebatur, in quo uere, qui quartus, & medius est, ideo pronuntiavit quidem medium, sed propter latentem spaciū dimensionem, uerbum quo hanc definitionem temperaret, adiecit. Notandum, quod esse stellam Saturni, & alteram Iouis, Martis aliam, non naturæ constitutio, sed humana persuasio est, quæ stellis numeros & nomina fecit. Non enim ait illam quæ Saturnia est, sed quæ in terris Saturniā nominat, & ille fulgor qui dicitur Iouis, & quæ Martium dicitis. Adeo expressit in singulis, nomina hæc, non esse inuenta natura,

Nomia stel larū vñ sint.

QUOD uero fulgorē Iouis humano generi prosperæ & salutarē, contra Martis, rutilum

& terri-

& terribilem terris uocauit, alterum tractum est ex stellarum colore (nam fulget louis, rutilat Martis). alterum ex tractatu eorum, qui de his stellis ad hominum uitam manare uolunt aduersa uel prospera. Nam plerūq; de Martis stella terribilia, de louis salutaria euenire definiunt. Causam si quis forte altius quaeratur, unde diuinis maliuolentia, ut stella malefica esse dicatur, sicut de Martis & Saturni stellis existimatur, aut cur notabilior benignitas louis & Veneris inter genethliacos habeatur, cum sit diuinorum una natura, in medium proferam rationem, apud unum omnino, quod sciam, lectam. Nam Ptolemæus in libris tribus, quos de harmonia composuit, patefecit causam, quam breuiter explicabo. Certi inquit sunt numeri, per quos inter omnia quæ sibi conueniunt, iungunt, & aptantur, fit iugabilis competentia, nec quicquid potest alteri nisi per hos numeros conuenire. Sunt autem epitritus, hemiolius, epogdous, duplaris, triplaris, quadruplaris. Quæ hoc loco interim quasi nomina numerorum accipias uolo. In sequentibus uero cum de harmonia cœli loquemur, quid sint hi numeri, quid ue possint, opportuniū aperiemus. Modo hoc nosse sufficiat, quia sine his numeris, nulla colligatio, nulla potest esse concordia. Vitam uero nostram præcipue sol & luna moderantur. Nam cum sint caducorum corporum hæc duo propria, sentire uel crescere, *αὐδυνόνου*, id est, sentiendi natura de sole, *φωτῆρος* autem, id est, crescendi natura de lunari ad nos globositate perueniunt. Sic utriusque luminis beneficio hæc nobis constat uita, qua fruimur. Conuersatio tamē nostra, & prouentus actuum, tam ad ipsa duo lumina, quæ ad quinque uagas stellas referunt. Sed harum stellarum alias interuentus numerorum (quorum supra fecimus mentionem) cum luminibus bene iungit ac sociat, alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. Ergo Venerea & Iouialis stella per hos numeros lumini utriusque sociantur. Sed Iouialis soli per omnes, lunæ uero per plures. & Venerea lunæ per omnes, soli per plures numeros aggregatur. Hinc licet utraque benefica credatur, Iouis tamē stella cum sole accommodatior est, & Venerea cum luna: atque ideo uitæ nostræ magis commodant, quasi luminibus uitæ nostræ autoribus numerorum ratione concordantes. Saturni autem Martisque stellæ, ita non habent cum luminibus competentiam, ut tamen aliqua uel extrema numerorum linea Saturnus ad solem, Mars aspiciat ad lunam. Ideo minus commodi uitæ humanæ existimantur, quasi cum uitæ autoribus arcta numerorum ratione non iuncti. Cur tamen & ipsi nonnunquam opes uel claritatem hominibus præstare credantur, ad alterum debet pertinere tractatum: quia hic sufficit aperuisse rationem, cur alia terribilis, alia salutaris existimetur. Et Plotinus quidem in libro qui inscribitur (Si faciunt astra) pronuntiat nihil uel potestate eorum hominibus euenire: sed ea quæ decreti necessitas in singulos sancit, ita per horum septem transitum statione recessu ue monstrari, ut aues seu præteruolando, seu stando, futura pennis uel uoce significat nescientes. Sic quoque tamen iure uocabitur hic salutaris, ille terribilis, cum per hunc prospera, per illum significemus incommunda.

N De diuersis nominibus solis, de quo eiusdem magnitudine, Caput .XX.
 In his autem tot nominibus quæ de sole dicuntur, non frustra; nec ad laudis pompam lasciuit oratio,

A
 bis prosperi
 alii aduersi
 dicantur

B

C

D

E oratio, sed res ueræ uocabulis exprimunt. Dux & princeps ait, & moderator lūminū reliquorū, mens mūdi, & tēperatio. Plato in Timæo cū de octo spheris loqueretur, sic ait. Vt autem per ipsos octo circuitus celeritatis & tarditatis certa mensura, & sit, & noscatur, deus in ambitu supra terram secundum lumen accendit, quod nunc solem uocamus. Vides ut hæc definitio uult esse omnium spherarum lumen in sole? Sed Cicero sciens etiam cæteras stellas habere lumen suū, solamq; lunam (ut sæpe iam diximus) proprio carere, obscuritatem definitionis huius liquidius absoluens, & ostendens in sole maximum lumen esse, non solū ait dux & princeps & moderator luminum reliquorum (adeo & cæteras stellas scit esse lumina) sed hunc ducem & principem, quem Heraclitus fontem cœlestis lucis appellat. Dux ergo est, quia omnes luminis maiestate præcedit.

Solis nomina diuersa

F

Princeps, quia ita eminet, ut propterea q̄ talis solus appareat, sol uocetur.

Moderator reliquorum dicitur, quia ipse cursus eorum recursusq; certa definitione spacii moderatur. Nam spacii certa definitio est, ad quā cum unaquæq; erratica stella recedens a sole peruenerit, tanq̄ ultra prohibeatur accedere, agi retro uidetur, & rursus cum certam partem recedendo contigerit, ad directi cursus consueta reuocatur. ita solis uis & potestas, motus reliquorum luminum cōstituta dimensione moderatur. Mens mundi ita appellatur, ut Physici eum cor cœli uocauerunt. Inde nimirum, q̄ omnia quæ statuta ratione per cœlum fieri uidemus, diem & noctem, & migrantes inter utrunq; prolixitatis breuitatisq; uices, & certis temporibus æquam utriusq; mensuram, dein ueris clementem temperiem, torridum cancri ac leonis æstum, mollitiem autumnalis auræ, uim frigoris inter utranq; temperiem, omnia hæc solis cursus & ratio dispensat. Iure ergo cor cœli dicitur, per quem fiunt omnia quæ diuina ratione fieri uidemus. Est & hæc causa, propter quam iure cor cœli uocetur. q̄ natura ignis semper in motu perpetuo agitataq; est. Solem autem ignis ætherei fontem dictum esse retulimus. Hoc est ergo sol in æthere, quod in animali cor, cuius ista natura est, ne unq̄ cesset a motu: aut si breuis sit eius quocūq; casu ab agitatione cessatio, mox animal interimat. Hæc de eo q̄ mundi mentem uocauit. Cur uero & tēperatio mundi dictus sit, ratio in aperto est. Ita enim nō solū terram, sed ipsum quoq; cœlum, quod uere mūdos uocatur, temperari sole certissimum est, ut extremitates eius quæ longissimæ a uia solis recesserunt, omni careant beneficio caloris, & una frigoris ppetuitate torpescāt, qd̄ in sequētib; aptius explicabit.

G

H

RESTAT ut & de magnitudine eius, quam uerissima prædicatione extulit, pauca & non prætereunda dicamus. Physici hoc maxime cōsequi in omni circa magnitudinem solis inquisitione uoluerunt, quanto maior esse possit q̄ terra. Et Eratosthenes in libris dimensionum sic ait. Mensura terræ septies & uicies multiplicata, mensurā solis efficiet. Possidonius multo multoq; sepius. & uterq; lunaris defectus argumentum inuicem pro se aduocat. Ita cum solem uolunt terra maiorem probare, testimonio lunæ deficiētis utuntur. Cum defectum lunæ conantur asserere, probationem de solis magnitudine mutuuntur. Et sic euenit, ut dum utrunque de altero astruitur, neutrum probabiliter astruatur, semper in medio uicissim nutante mutuo testimonio. Quid enim per rem adhuc pro-

Solis magnitudo secundum quædam.

hoc prob
firato ac
quanta n
gnitate
non posse
lucere di
cili cœlesti
curri, inu
id est, iter
quæso, sic
in manus
horrelata
uam subit
liquere pul
sequentiū
In omni or
si portum,
lic ducta lin
dem curuū fi
modo motie
res æquales o
necesse sit car
du, diametro:
ab hinc sepe
lunaris sepe
ipsum circuitu
psum parte
curuū dicitur
omnias enic
dubitare arbi
entim & hoc
currens sursum
sexagesimo ab
hac longitudo
ris tendere
sit, ut conu
tractatum
dubitabit
incolit, uel
Cū ergo tm
apulus diame
superius de d
umbra long

huc probandā probetur. Sed Aegyptii nihil ad coniecturam loquentes, seque **A**
 strato ac libero argumento, nec in patrociniū sibi lunæ defectum uocantes,
 quanta mensura sol terra maior sit probare uoluerunt, ut tum demum per ma-
 gnitudinem eius ostenderent, cur luna deficiat. Hoc autem nequaquā dubitatur
 non posse aliter deprehendi, nisi mensura & terræ & solis inuēta, ut fieret ex col-
 latione discretio. Et terrena quidem dimensio oculis rationem iuuantibus de fa-
 cili constabat. Solis uero mensuram aliter nisi per mensuram cœli, per quod dis-
 currit, inueniri non posse uiderunt. Ergo primum metiēdum sibi cœlum illud,
 id est, iter solis constituerunt, ut per id possent modum solis agnoscere. Sed
 quæso, si quis unquā tam otiosus, tanquā erit ab omni serio feriat, ut hæc quoque
 in manus sumat, ne talem ueterum promissionem quasi infantiæ proximam aut
 horrescat aut rideat. Etenim ad rem quæ natura incomprehensibilis uidebatur, **B**
 uiam sibi fecit ingenium, & per terram qui cœli modus sit reperit. Ut autem
 liquere possit ratio commenti, prius regulariter pauca dicenda sunt, ut sit rerum
 sequentium aditus instructior.

In omni orbe uel sphaera medietas centrum uocatur. Nihil aliud est centrum ni **Centrum**
 si punctum, quo sphaeræ aut orbis medium certissima obseruatione distinguit.
 Itē ducta linea de quocunquē loco circuli qui designat ambitum, in quacūque eius
 dem circuli summitate orbis partem aliquam diuidat necesse est. Sed non omni
 modo medietas est orbis quam separat ista diuisio. Illa enim tātum linea in par-
 tes æquales orbem medium diuidit, quæ a summo in summum ita deducitur, ut
 necesse sit eam transire per centrum. Et hæc linea quæ orbem sic æqualiter diui- **Diametros**
 dit, diametros nuncupatur. Item diametros omnis cuiuscūque orbis triplicata cū **C**
 adiectione septimæ partis suæ, mensurā facit circuli, quo orbis includitur. Id est,
 si uncias septem teneat diametri longitudo, & uelis ex ea nosse quot uncias orbis
 ipsius circulus teneat, triplicabis septem, & faciunt uiginti unum. His adiciēs se-
 ptimam partem, hoc est unum, & pronuntiabis uiginti & duabus unciis huius
 circuli esse mensuram, cuius diametros septem unciis extēditur. Hæc omnia ge-
 ometricis euidentissimisq; rationibus probare possemus, nisi & neminē de ipsis
 dubitare arbitraremur, & caueremus iusto prolixius uolumen extendere. Sci **Vmbra terræ**
 endum & hoc, quod umbra terræ quam sol post occasum in inferiore hemisphaerio
 currens sursum cogit emitti, ex qua super terram fit obscuritas, quæ nox uocat,
 sexagies in altum multiplicatur ab ea mensura, quam terræ diametros habet. Et **D**
 hac longitudine ad ipsum circulum per quem sol currit erecta, exclusione lumi-
 nis tenebras in terram refundit. Prodendum est igitur, quanta diametros terræ
 sit, ut constet quid possit sexagies multiplicata colligere. Vnde his prælibatis ad **Ambitus terræ**
 tractatum mensurarum quas promisit oratio reuertatur. Euidētissimis & in-
 dubitabilibus dimensionibus constat, uniuersæ terræ ambitū, quæ ubicūque uel
 incolit, uel inhabitabilis iacet, habere stadiorū milia ducenta quinquagintaduo.
 Cū ergo tūc ambitus teneat, sine dubio octoginta milia stadiorū, uel non multo
 āplius diametros habet, secundū triplicationē cū septimæ partis adiectione, quā
 superius de diametro & circulo regulariter diximus. Et quia ad efficiendā terrenæ
 umbræ longitudinē, non ambitus terræ, sed diametri mensura multiplicanda est,
 ipsa est

E ipsa est enim quam sursum constat excrefcere, sexagies multiplicanda tibi erunt octoginta milia, quæ terræ diametros habet, quæ faciūt quadrages octies centena milia stadiorum esse a terra usq; ad solis cursum, quo umbram terræ diximus peruenire. Terra autem in medio cœlestis circuli, per quem sol currit, ut centrum locata est. Ergo mensura terrenæ umbræ medietatem diametri cœlestis efficiet. & si ab altera quoq; parte terræ par usq; ad eundem circulum mensura tendatur, integra circuli per quem sol currit diametros inuenitur. Duplatis igitur illis quadrages octies centenis milibus, erit integra diametros cœlestis circuli, nonagies lexies centenis milibus stadiorum. Et inuēta diametros facile mēsuram nobis ipsius quoq; ambitus prodit. Hāc em̄ summam, quia diametrū facit, debes ter multiplicare adiecta parte septima, ut sæpe iam dictum est, Et ita inuenies totius circuli per quem sol currit ambitum stadiorum habere trecenties centena milia, & insuper centum septuaginta milia.

Ambit⁹ circuli per quē sol meat

F

HIS dictis quibus mensura quam terræ uel ambitus uel diametros habet, sed & circuli modus per quem sol currit, uel diametri eius ostenditur, nunc quam solis esse mensuram, uel quemadmodum illi prudentissimi deprehenderint, indicemus. Nam sicut extrema umbra potuit circuli per quem sol meat deprehendi magnitudo, ita per ipsum circulum mensura solis inuenta est in hunc modum. Procedente inquisitionis ingenio, æquinoctiali die ante solis ortum æquabiliter locatum est saxeam uas in hemisphærii speciem, cauata ambitione curuatū, infra per lineas designato duodecim diei horarum numero, quas stili prominentis umbra cum transitu solis prætereundo distinguit. Hoc est autem, ut scimus, huiusmodi uasis officium, ut tanto tempore a priore eius extremitate ad alterā usq; stili umbra percurrat, quanto sol medietatem cœli ab ortu in occasum unius scilicet hemisphærii conuersione metitur. Nam totius cœli integra conuersio diem noctemq; concludit. Et ideo constat, quantum sol in circulo suo, tantum in hoc uase umbram meare. Huic igitur æquabiliter collocato circa tempus solis ortui propinquantis, inhæsit diligens obseruantis obtutus. Et cum ad primū solis radium, quem de se emisit prima summitas orbis, emergens umbra de stili decedens summitate primam curui labri eminentiam contingit, locus ipse, qui umbræ primitias excepit, notæ impressione signatus est, obseruatumq; q̄d diu super terram ita solis orbis integer appareret, ut una eius summitas adhuc horizonti uideretur insidere, & mox locus ad quem umbra tunc in uase migrauerat, adnotatus est. Habitacq; dimensione inter ambas umbrarum notas, quæ integrum solis orbem, id est, diametrum natæ de duabus eius summitatibus metiunt, pars nona reperta est eius spaciū, quod a summo uasis labro usq; ad horæ primæ lineam continet. Et ex hoc consistit, q̄ in cursu solis unā tempore æquinoctialis horam facit repetitus nouies orbis eius accessus. Et quia conuersio cœlestis hemisphærii peractis horis duodecim diem condit, nouies autem duodecim efficiunt centū octo, sine dubio solis diametros centesima & octaua pars hemisphærii æquinoctialis est. Ergo totius æquinoctialis circuli ducentesima sextadecima pars est. Ipsum autem circulum habere stadiorum trecenties centena milia, & insuper centum & septuaginta milia, antelatis probatum est. Ergo si

Quō deprehensa summa magnitudo sol

G

H

eius

eius summæ ducetelima sextadecima consideraueris partē, mensurā diametri solis inuenies. Est aut pars ista fere in centū quadraginta milibus. Diametros igit solis centū quadraginta miliū fere stadiorū esse dicenda est. Vnde pene duplex quā terræ diametros inuenit. Constat aut geometricæ rationis examine, cū de duobus orbibus altera diametros duplo alterā uincit, illum orbē cuius diametros dupla est, orbe altero octies esse maiorē. Ergo ex his dicendū est, solē octies terra esse maiorē. Hæc de solis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus.

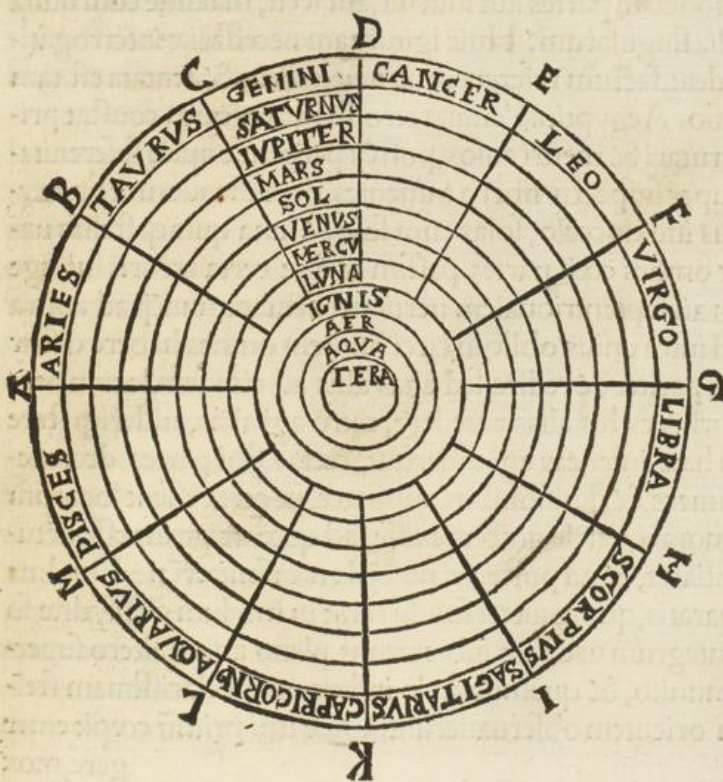
Sol octies maior quā terra

¶ Qua ratione inferiorū sphaerarū stellæ in Zodiaci signis meare dicantur, cum in eis non sint. Curq; ex his aliæ breuiori, aliæ longiori tempore Zodiaci signa percurrant. Et quomodo circulus Zodiacus in duodecim partes diuisus sit. Caput .XXI.

Ed quoniam septem sphaeras cælo diximus esse subiectas, exteriorē quāquā quas interius continet ambiente, longeq; a cælo omnes, & a singulæ recesserunt, nunc quærendum est, cum Zodiacus unus sit, & is cōstet cælo sideribus infixis, quemadmodum inferiorum sphaerarum stellæ in signis Zodiaci meare dicantur. Nec longum est inuenire rationem, quæ in ipso uestibulo excubat quæstionis. Verū est enim, neq; solem lunam ue, neq; de uagis ullā ita in signis zodiaci ferri, ut eorū sideribus misceantur: sed in illo signo esse unaquāq; perhibetur, quod habuerat super uerticem, in ea, quæ illis subiecta est, circuli sui regione discurrens. Quia singularum sphaerarum circulos in duodecim partes, æque ut zodiacum, ratio diuisit. Et quæ in eam partem circuli sui uenerit, quæ sub parte zodiaci est arietē deputata, in ipsum arietē uenisse cōcedit. Similiterq; obseruatio in singulas partes migrātibus stellis tenet. Et quia facilius ad intellectum per oculos uia est, id quod sermo descripsit, uisus affi-

Quæ in modū inferiorū sphaerarum stellæ in zodiaci signis meare dicantur

gnet. Esto em zodiacus circulus, cui ascriptum est, a. Inter hūc septem alii orbis locetur. Et zodiacus ab, a. per ordinē affixis notis, quibus ascribentur literæ sequētes, in partes duodecim diuidatur. Sitq; spaciū quod inter a & b clauditur arietē deputatum. Quod intra b & c, tauro. Quod inter c & d, geminis. Cancro quod sequit, & reliquis per ordinem cætera. His constitutis, iam de singulis zodiaci notis & literis, singulæ deorsū d lineæ

IN SOMNIVM SCIPIONIS

E lineæ per omnes circulos ad ultimum usq; ducantur, procul dubio per orbis singulos duodenas partes diuidet transitus linearum. In quocunq; igitur circulo seu sol in illo seu luna uel de uagis quæcunq; discurrat, cum ad spacium uenerit, quod inter lineas clauditur ab a & b notis & literis defluentes, in ariete esse dicetur, quia illic constituta spacium arietis in zodiaco designatum super uerticem, sicut descripsimus, habebit. Similiter in quæcunq; migrauerit partem, in signo sub quo fuerit esse dicetur.

Cur aliq; stel
lae breuiori
tpe Zodia
ci signa per
currant, aliq;
longiore

A TQVE hæc ipsa descriptio eodem compendio nos docebit, cur eundem zodiacum eademq; signa aliæ tempore longiore, aliæ breuiore percurrant. Quoties enim plures orbis intra se locantur, sicut maximus est ille qui primus est, & minimus qui locum ultimum tenet. ita de mediis, qui summo propior est, inferioribus maior: qui uicinior est ultimo, breuior superioribus habetur. Et inter has igitur septem sphaeras gradum celeritatis suæ singulis ordo positionis ascriptus. Ideo stellæ quæ per spacia grandiora discurrunt, ambitum suum tempore prolixiore conficiunt: quæ per angusta, breuiore. Constat enim nullam in eas celerius cæteris tardius ue procedere. Sed cum sit omnibus idem motus mandandi, tantam eius diuersitatem temporis, sola spaciorum diuersitas facit. Nam ut de mediis nunc prætermittamus, ne eadem sæpe repetantur, q; eadem signa Saturnus annis triginta, luna diebus uigintiocto ambit & permeat, sola causa in quantitate est circulorum, quorum alter maximus, alter minimus. Ergo & cæterar; singulæ pro spacii sui modo, tempus meadi aut extēdunt, aut cōtrahunt.

HOC LOCO diligens rerum discussor inueniet, quod requirat. Inspectis enim zodiaci notis, quas mōstrat in presidium fidei aduocata descriptio. Quis uero, inquiet, circi coelestis duodecim partes aut inuenit, aut fecit, maxime cum nulla oculis subiiciatur exordia singularum? Huic igitur tam necessariæ interrogatiōni historia ipsa respondeat, factum referens, quo a ueteribus & tentata est tam difficilis, & effecta diuisio. Aegyptior; enim retro maiores, quos constat primos omnium cœlum scrutari & metiri ausos, postq; perpetuæ apud se serenitatis obsequio cœlum semper suspectu libero intuentes, deprehenderunt uniuersis uel stellis uel sideribus infixis cœlo, solas cum sole & luna quinq; stellas uagari, nec has tamen per omnes cœli partes passim ac sine certa erroris sui lege discurrere, nunq; deniq; ad septentrionalem uerticem deuiare, nunq; ad australis poli ima demergi, sed intra unius obliqui circi limitem omnes habere discursus, nec omnes tamen ire pariter & redire, sed alias aliis ad eundem locum peruenire temporibus. Rursus ex his alias accedere, retro agi alias, uideriq; stare nonnunq;. Postq; inq; hæc inter eas agi uiderunt, certas sibi partes decreuerunt in ipso circo constituere, & diuisionibus annotare, ut certa essent locorum nomina, in quibus eas morari, uel de quibus exisse, ad quæ ue rursus esse uenturas, & sibi inuicē annuntiarēt, & ad posteros noscēda transmitterēt. Duobus igitur uasis æneis præparatis, quor; alteri fundus erat in modum clepsydre foratus, illud quod erat integrum uacuum subiecerunt, pleno aquæ altero superposito, sed meatu ante munito, & quamlibet de infixis unam clarissimam stellam lucideq; notabilem orientem obseruauerunt. Quæ ubi primū cœpit emergere, mox

Quis zodiacus
in .xij. p.
tes diuisus

Hic ubi primū cœpit emergere, mox

gere, mox munitione subducta permiserunt subiecto uasi aquam superioris influere, fluxitque in noctis ipsius & secuti diei finem, atque in id noctis secundae quædiu eadem stella ad ortum rursus reuertit, quæ ubi apparere uix coepit, mox aqua quæ influebat amota est. Cum igitur obseruatae stellæ itus ac reditus integram significaret cœli conuersionem, mensuram sibi cœli in aquæ de illo fluxu susceptæ quantitate posuerunt. Hac ergo in partes æquas duodecim sub fida dimensione diuisa, alia duo huius capacitatis procurata sunt uasa, ut singula tantum singulas de duodecim partibus ferrent. Totaque rursus aqua in uas suum pristinum foramine prius clauso, refusa est: & de duobus illis uasis capacitatis minoris alteræ subiecerunt pleno, alterum iuxta expeditum paratumque posuerunt. His præparatis, nocte alia in illa iam cœli parte, per quam solem lunamque & quinque uagas meare diuturna obseruatione didicerant, quæque postea zodiacum uocauerunt, ascensurum obseruauerunt sidus, cui postea nomen arietis indiderunt. Huius incipiente ortu, statim subiecto uasi superpositæ aquæ fluxum dederunt. Quod ubi completum est, mox eo sublato effusaque, alterum simile subiecerunt, certis signis obseruatis ac memoriter annotatis, inter eius loci stellas, quæ oriebantur, cum primum uas esset impletum, intelligentes quod eo tempore, quo totius aquæ duodecima pars fluxit, pars cœli duodecima conscendit. Ab illo ergo loco, quo oriri incipiente, aqua in primum uas coepit influere, usque ad locum qui oriebatur cum idem primum uas impleretur, duodecimam partem cœli, id est unum signum esse dixerunt. Item secundo uase impleto, & mox retractato illo, simile quod olim effusum parauerant, iterum subdiderunt, notato similiter loco qui emergebat, cum secundum uas esset impletum, & a fine primi signi usque ad locum qui ad secundæ aquæ finem oriebat, secundum signum notatum est. Atque ita uicissim uasa mutando, & per singulas influentis aquæ partes singulos sibi ascendentium cœli partium limites annotando, ubi consummata iam omni per duodecim partes aqua, ad primi signi exordia peruentum est, sine dubio iam diuisas certisque sibi obseruationibus & indiciis annotatas cœli partes tantæ compotes machinationis habuerunt. Quod non nocte una sed duabus effectum est, quia omne cœlum una nocte non uoluitur, sed per diem uertitur pars eius mediâ, & medietas reliqua per noctem. Nec tamen cœlum omne duarum sibi proximarum noctium diuisit inspectio, sed diuersorum temporum nocturna dimensio utrumque hemisphærium paribus aquæ uicibus annotauit. Et has ipsas duodecim partes signa appellari maluerunt, certaque singulis uocabula gratia significationis adiecta sunt. Et quia signa Græco nomine ζώδια, nuncupant, circum ipsum zodiacum quasi signiferum uocarunt. Hanc autem rationem iidem illi cur arietem cum in sphaera nihil primum nihilque postremum sit, primum tamen dici maluerint, prodiderunt. Aiunt incipiente die illo, qui primus omnium luxit, id est, quo in hanc fulgorem cœlum & elementa purgata sunt, qui ideo mundi natalis iure uocatur, arietem in medio cœlo fuisse. Et quia medium cœlum quasi mundi uertex est, arietem propterea primum inter omnes habitum, qui ut mundi caput exordio lucis apparuit. Subnectunt etiam causam, cur hæc ipsa duodecim signa assignata sint diuersorum numinum potestati. Aiunt enim in hac ipsa

A

B

C

D

Zodiacus
unde dictus
Aries cur
primus inter
signa

Cur signa
diuersorum
numinū assignata
sint
ptau

d ij

genitura

E genitura mundi, arietē (ut docuimus) medium cœlum tenente, horam fuisse mundi nascentis, cancro gestante tunc lunam. Post hunc sol cum leone oriebat, cum Mercurio Virgo, Libra cum Venere, Mars erat in Scorpio, Sagittarium Lupi obtinebat, in Capricorno Saturnus meabat. Sic factum est, ut singuli eorum signorum domini esse dicantur, in quibus cum mundus nasceretur, fuisse creduntur. Sed duobus quidem luminibus singula tantum signa, in quibus tunc fuerāt, assignauit antiquitas, cancro lunæ, soli leonē. Quinque uero stellis præter illa signa, quibus tunc inhærebāt, quinque reliqua sic adiecit uetustas, ut in assignandis a fine prioris ordinis, ordo secundus inciperet. Superius enim diximus in Capricorno Saturnum post omnes fuisse, ergo secunda adiectio eum primum fecit, qui ultimus fuerat. Ideo Aquarius, qui Capricornum sequitur, Saturno datur. Ioui qui ante Saturnum erat, Pisces dicantur. Aries Marti, qui præcesserat Iouem. Taurus Veneri, quam Mars sequebatur. Gemini Mercurio, post quem Venus fuerat, deputati sunt. Notandum hoc loco, quod in genitura mundi uel ipsa rerum prouidentia, uel uetustatis ingenium hunc stellis ordinem dedit, quem Plato assignauit sphaeris earum, ut esset luna prima, sol secundus, super hunc Mercurius, Venus quarta, hinc Mars, inde Iupiter, & Saturnus ultimus. Sed sine huius tamen rationis patrocinio, abunde Platonicum ordinem prior ratio commendat.

Planetarū
ordo

Epilogus
eorum de
quibus
per ordinem
dictu
rū se esse
pol
licitus fuit
capite, xvij.

EX HIS quæ de uerbis Ciceronis proxime prælati quærēda præposuimus, qualicuius breuitate, a summa sphaera quæ aplanes dicit, usque ad lunam, quæ ultima diuinorum est, omnia iam, ut opinor, absoluimus. Nam & cœlum uolui, & cur ita uoluatur ostendimus: septemque sphaeras contrario motu ferri ratio indubitata patefecit. & de ipso sphaerarum ordine quid diuersi senserint, uel quid inter eos dissensionem fecerit, quæ ue magis sequenda sit sententia, tractatus inuenit.

G Nec hoc tacitum est, cur inter omnes stellas sola sine fratris radiis luna non luceat. Sed & quæ spaciore ratio solem ab his quoque, qui eum inter septem quartum locarunt, non tamen abrupte mediū, sed fere medium dici coegerit, publicatum est. Quid significant nomina, quibus ita uocatur ut laudari tantum putet, innotuit. Magnitudo quoque eius, sed & cœlestis per quem discurrit circuli, terræque pariter quanta sit, uel quemadmodum deprehensa, monstratum est. Subiectarum sphaerarum stellæ quemadmodum zodiaco, qui supra omnes est, ferri dicantur, uel quæ ratio diuersarum faciat seu celerem seu tardum recursum. Sed & ipse zodiacus in duodecim partes, qua ratione diuisus sit, curque Aries primus

H habeat, & quæ signa in quorum numinum ditione sint, absolutum est. Sed omnia hæc quæ de summo ad lunam usque perueniunt, sacra, incorrupta, diuina sunt, quia in ipsis est æther semper idem, nec unquam recipiens inæqualem uarietatis æstum. Infra lunam & aer natura mutationis pariter incipiunt. Et sicut ætheris & aeris, ita diuinorum & caducorum luna confinium est. Quod autem ait, nihil infra lunam esse diuinum, præter animos munere deorum hominum generi datos, non accipiendum ita est animos hic esse, ut hic nasci putent. Sed sicut solem esse in terris dicere solemus, cuius radius aduenit & recedit, ita animorum origo cœlestis est, sed lege temporalis hospitalitatis hic exulat. Hæc ergo regio diuinum nihil habet ipsa,

Quo animi
nri hic sint

bet ipsa, sed recepit: & quia recepit, & remittit. Proprium autem habere diceret, **A**
 si ei semper tenere licuisset. Sed quid mirum, si animus de hac regione non cō-
 stat, cum nec corpori fabricando sola suffecerit: Nam quia terra aqua aer infra **Loquitur quā**
 lunam sunt, ex his solis corpus fieri non potuit, quod idoneum esset ad uitam, **si tria tantū**
 sed opus fuit præsidiō ignis ætherei, qui terrenis membrīs uitam & animam su- **sint elemēta**
 stinendi commodaret uigorem, qui uitalem calorem & faceret & ferret. Hæc
 & de aere dixisse nos satis sit. Restat ut de terra, quæ sphaerarum nona, & muni-
 di ultima est, dictū necessaria differamus.

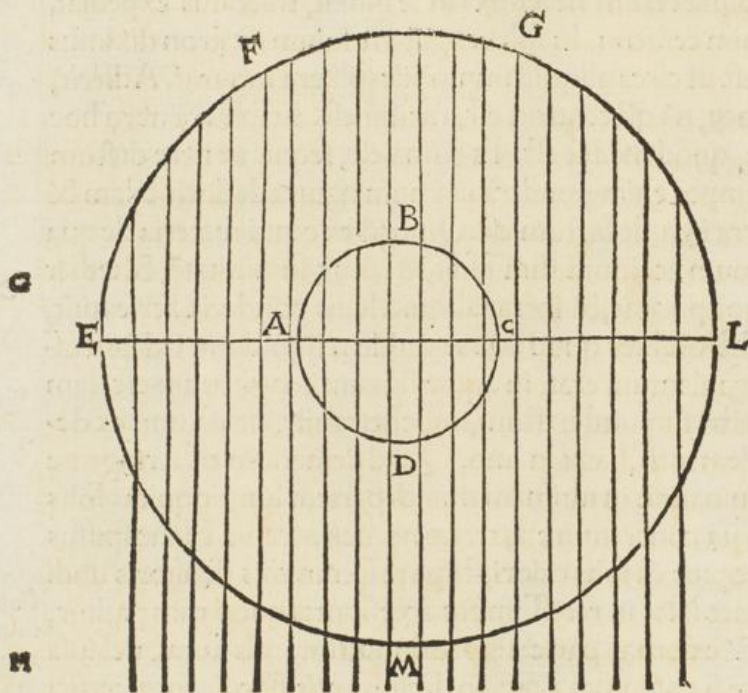
¶ Terra qua de causa immobilis sit, & omnia in eā suo nutu ferant pōdera. Cap. .XXII.

Am ea quæ est media & nona tellus, inquit, necq; mouet, & infima
 est, & in eam ferunt omnia nutu suo pondera. Illæ uere insolubiles
 causæ sunt, quæ mutuis inuicē nexibus uinciuntur. & dū altera alterā
 facit, ita uicissim de se nascunt, ut nunq; a naturalis societatis ample- **B**
 xibus separentur. Talia sunt uincula quibus terram natura constrinxit. Nam
 ideo in eam ferunt omnia, quia ut media non mouetur. Ideo non mouetur, quia
 infima est. Nec poterat infima non esse, in quam omnia feruntur. Horū singula
 quæ inseparabiliter inuoluta rerum necessitas in se uinxit, tractatus expediat.
 Non mouetur, ait. est enim centron. In sphaera autem solum centron diximus
 nō moueri, quia necesse est ut circa aliquid immobile sphaera moueat. Adiecit,
 infima est. Recte hoc quoq; nā qd centron est, mediū est. In sphaera uero hoc
 solum constat inum esse, quod mediū est. Et si ima est, sequit ut uere dictum
 sit, in eam ferri omnia. Semper enim pondera in inum natura deducit. Nam &
 in ipso mundo ut esset terra ima, sic factum est. Quicqd ex omni materia de qua
 facta sunt omnia, purissimum ac liquidissimū fuit, id tenuit summitatē, & æther
 uocatus est. Pars cui minor puritas, & inerat aliquid leuis ponderis, aer extitit, **C**
 & in secunda delapsus est. Post hæc quod adhuc quidem liquidum, sed iam us-
 q; ad tactus offensam corpulentum erat, in aquæ fluxum coagulatum est. Iam
 uero quod de omni syluestri tumultu uastum, impenetrabile, densatum, ex de-
 fæcatis abrasum resedit elementis, hæsit in imo. Quod demersum est stringente
 perpetuo gelu, quod eliminatum in ultimam mundi partem longinquitas solis
 coaceruauit. Quod ergo ita concretum est, terræ nomen accepit. Hanc spissus
 aer & terreno frigore propior q̄ solis calori, stupore spiraminis densioris undi
 q; uersum fulcit & continet. Nec in recessum aut accessum moueri eam patitur, **Causa cur**
 uel uis circumuallantis & ex omni parte uigore simili librantis auræ, uel ipsa **fit terra im-**
 sphaeralis extremitas, quæ si paululum a medio declinauerit, sit cuiuscq; uertici **mobilis**
 propior, & imū relinquit. Quod ideo in solo medio est, quia ipsa sola pars a q̄- **D**
 uis sphaeræ uertice pari spacio recedit. In hanc igitur, quæ & ima est, & quasi
 media, & non mouetur, quia centrum est, omnia pondera ferri necesse est. Et
 quia ipsa in hunc locum quasi pondus relapsa est, argumento sunt cum alia in-
 numera, tum præcipue imbres, qui in terram ex omni aeris parte labunt. Nec
 enim in hanc solam quam habitamus superficiem decidunt. sed in latera quibus
 in terra globositas sphaerilis efficitur, & in partem alteram, quæ ad nos habe-
 tur inferior, imbrium casus est. Nam si aer terreni frigoris exhalatione dēfatus,
 d iij in nubem

IN SOMNIUM SCIPIONIS

E in nubem cōgitur, & ita abruptum in imbres, aer autē uniuersam terram circū-
 fusus ambit: proculdubio ex omni aeris parte, præter ustam calore perpetuo,
 liquor pluuiialis emanat, qui undiq; in terram quæ unica est sedes ponderis, de-
 fluit. Quod qui respuit, superest ut existimet extra hanc unam superficiem, quã
 incolimus, quicquid niuium imbrium uel grandinum cadit, hoc totum in cœ-
 lum de aere defluere. Cœlum em̄ ab omni parte terræ æquabiliter distat, & ut
 a nostra habitatione, ita & a lateribus & a parte quæ ad nos habet inferior, pari
 altitudinis immensitate suspiciẽ. Nisi ergo omnia pondera ferrent in terram, im-
 bres qui extra latera terræ defluunt, non in terram sed in cœlum caderẽt, quod
 uilitatẽ ioci scurrilis excedit. Esto em̄ terra sphaera, cui ascripta sunt a b c d. Cir-
 ca hanc sit aeris orbis, cui ascripta sunt e f g l m. Et utrunq; orbem, id est, terræ
F & aeris, diuidat linea ducta ab e, usq; ad l. Erit superior ista quam possidemus,
 & illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram, paruã nimis im-
 brium partem terra susciperet, ab a, usq; ad c. Latera uero aeris, id est, ab f, usq;
 ad e, & a g, usq; ad l, humorem suum in aerem cœlumq; deiicerent. De inferior-
 re aut cœli hemisphaerio pluuiã in exteriora, & ideo naturæ incognita deflue-

ret, sicut ostendit subie-
 cta descriptio. Sed hoc
 uel refellere dedignatur
 sermo sobrius, quod sic
 absurdum est, ut sine ar-
 gumentationis patroci-
 nio subruatur. Restat
 ergo ut indubitabili ra-
 tione monstratum sit,
 in terram ferri omnia
 nutu suo pondera. Ista
 autem quæ de hoc di-
 cta sunt, opitulant nobis
 & ad illius loci dis-
 putationem, quæ anti-
 podas esse commemo-
 rat. Sed hic inhibita
 continuatione tracta-
 tus, ad secundi com-
 mentarii uolumen disputationem sequentium referuimus.

FINIS PRIMI LIBRI.

THEOP
 SCIPIONIS
 Cœli
 Py
 in
 cœli
 per
 hanc
 Quæ
 ob
 ca
 ac
 ex
 noc
 am
 Illi
 aut
 cœ
 ual
 lio
 sone
 uni
 tate
 ca
 duc
 mo
 quæ
 est
 em̄
 circ
 icus
 um
 cor
 por
 in
 duc
 quo
 ob
 ser
 uat
 fic
 tur
 At
 ruti
 chus
 hui
 tum
 re
 Ex
 h
 cœ
 le
 stis
 quæ
 di
 Gra
 tæ
 g
 spha
 eris
 h
 est
 illa
 r
 frustra
 tar
 ratio
 alta
 n
 icibus
 me